

1982/83:51

Onsdagen den 15 december em.

Kl. 19.30

Förhandlingarna leddes till en början av tredje vice talmannen.

11 § Upphävande av beslutet om karensdagar, m. m. (forts.)

Fortsattes överläggningen om finansutskottets betänkande 1982/83:10, skatteutskottets betänkande 1982/83:14, socialförsäkringsutskottets betänkande 1982/83:9, socialutskottets betänkande 1982/83:12, socialförsäkringsutskottets betänkande 1982/83:13, jordbruksutskottets betänkande 1982/83:21 och arbetsmarknadsutskottets betänkande 1982/83:12.

Anf. 68 GÖTE JONSSON (m) replik:

Herr talman! Evert Svensson sade i sitt anförande att han inte begriper varför momsens är olämplig i detta läge. Han fortsatte att säga: Denna momshöjning ger möjligheter till ytterligare transfereringar, som vi socialdemokrater anser vara nödvändiga.

Det märkliga i detta sammanhang är att Evert Svensson tydligen inte har förstått att vi har världens högsta skattetryck och att ytterligare skatter för att öka den offentliga sektorn framför allt drabbar barnfamiljerna i ännu större utsträckning än hittills. Det är Evert Svensson som inte riktigt har begripit effekterna av detta socialdemokratiska förslag. Det svängrum som Evert Svensson och andra socialdemokrater talade om i valrörelsen har begränsats till svängrum för enskilda människor i en socialdemokratisk simulator. Det var väl ändå inte detta som bl. a. barnfamiljerna hade väntat sig.

När det gäller flerbarnstillägget försöker Evert Svensson att urskulda sig genom att säga att socialdemokraterna tidigare inte har varit negativa till det eller till den syn som ligger bakom detta stöd, eftersom vi har haft bostadstilläggen. Det vore, Evert Svensson, hederligare att säga att ni har ändrat uppfattning. Verkligheten har nämligen korrigerat den socialdemokratiska uppfattningen. Det är i och för sig inget att skämmas för.

När Evert Svensson talade om synen på flerbarnsfamiljerna och deras situation tog han upp de tröskeleffekter som nuvarande skatte- och

Onsdagen den
15 december 1982

*Upphävande av
beslutet om
karensdagar,
m. m.*

bidragssystem ger. Det är intressant att notera att det är precis vad vi moderater har gjort i åtskilliga debatter här i kammaren. Jag kan bl. a. peka på vad förste vice talmannen Ingegerd Troedsson vid flera tillfällen har sagt från denna talarstol. Men då har socialdemokratiska representanter ställt sig upp och försökt förringa de argumenten. Med tanke på detta är det ganska magstarkt av Evert Svensson att i detta sammanhang kritisera oss moderater. Hur många gånger har vi inte påtalat dessa tröskeleffekter?

Evert Svensson talar också om hemarbetet och det faktum att en av makarna oftast måste vara hemma om de har flera barn. Också detta är en omständighet som vi har påtalat vid flera tillfällen. Då Evert Svensson har denna klarsyn är det förvånande att han inte samtidigt är beredd att acceptera t. ex. vårdnadsersättningen. Om socialdemokraterna nu har fått en annan syn på hemarbetet och dess villkor, hoppas jag att det slår igenom i hela den socialdemokratiska organisationen, så att t. ex. det socialdemokratiska kvinnoförbundets program – där det heter att hemmakvinnan inte är någon revolutionär – kommer att justeras.

Anf. 69 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Herr talman! Evert Svensson sade för nu en ganska lång stund sedan att majoritetsförhållandena i socialutskottet har blivit än si än så därför att utskottet har en folkpartistisk ordförande. Det kanske inte förhåller sig riktigt på det viset. Evert Svensson. Anledningen är snarare den att socialdemokraterna har krånglat till det i utskottet. Det hade inte förändrat situationen vilket parti ordföranden än hade tillhört. Anledningen är naturligtvis det villkor om momshöjningen som socialdemokraterna ställt upp.

Om vi i socialutskottet hade fått hålla oss bara till vårt ansvarsområde hade saken varit enkel. Då hade det funnits en massiv majoritet för ett bifall till propositionen. Men nu ville socialdemokraterna inhämta finansutskottets syn på saken, och därmed kom finansutskottet att inta den överordnade ställning i riksdagsbehandlingen som egentligen ingen vill att det skall ha.

Därmed blev det inte heller någon egentlig sakbehandling av skälen till en barnbidragshöjning. Hade vi haft en diskussion om det tror jag visst att vi hade kunnat bli överens om att redan det som har inträffat skulle vara skäl nog för en barnbidragshöjning och att den fördubblade inflation som vi ser fram emot nästa år är ett ytterligare skäl. Men nu har alltså socialdemokraterna, nästan helt oprovocerat, satt upp denna snubbeltråd för sig själva, genom att säga att om momshöjningen inte genomförs så blir det ingen barnbidragshöjning. Om inflationen nästa år blir 12 % blir det ingen kompensation, men om den blir 14 % till följd av en höjd moms utgår kompensationen.

Hur i all världen skall man kunna förklara detta för barnfamiljerna? Hur tänker Evert Svensson förklara detta för barnfamiljerna? Hur tänker socialministern, som ju ofta gör besök på dagis, har jag förstått, och där träffar många småbarnsföräldrar förklara för dem att "det blir ingen barnbidragshöjning om jag inte först får klä er på 2 % extra moms"? Jag

förstår inte hur ni skall kunna se småbarnsföräldrarna i ögonen när ni skall förklara den saken.

Det finns sociala skäl för en höjning både av det allmänna barnbidraget och av flerbarnstillägget utan momshöjningen. Momshöjningen lägger sten på bördan, och den bördan bör småbarnsföräldrarna befrias ifrån. När det gäller flerbarnstillägget, Evert Svensson, har vi skrivit in i en reservation att det bör finnas kvar när man nu bör göra en samlad översyn av samhällets stöd, helt enkelt därför att vi tror att man för överskådlig tid behöver ge ett extra handtag till flerbarnsfamiljerna.

Nr 51

Onsdagen den
15 december 1982

*Upphävande av
beslutet om
karensdagar,
m. m.*

Anf. 70 RUNE GUSTAVSSON (c) replik:

Herr talman! I anledning av Evert Svenssons anförande vill jag säga till honom att det sannerligen är svårt att förstå den socialdemokratiska diskussionen kring momsfrågan. Momsen skulle ju gälla fyra vallöften: karensdagarna, värdebeständigheten av pensionerna, arbetslöshetsförsäringen och statsbidraget till kommunerna. Nu är det så att momshöjningen inte ens räcker till för att finansiera dessa fyra vallöften.

Fördelningspolitiskt är detta intressant. Här prioriterar socialdemokraterna fyra vallöften. Det gäller områden där inkomstskillnaderna är ganska stora. Hög inkomst ger också hög kompensation. Så är det exempelvis på pensionsområdet. Vad är detta för fördelningspolitik, Evert Svensson? Det är en fördelningspolitik enligt socialdemokratisk modell.

När det sedan gäller höjningen av barnbidragen och av flerbarnstillägget villkorar ni nu denna med momshöjning, trots att ni inte har ett öre kvar av momshöjningen till höjning av barnbidrag och flerbarnstillägg. Den fråga jag har ställt till Evert Svensson är: Hur kan ni villkora detta? Dessa bidrag är ju inte beroende av momsens. Barnfamiljerna är de stora förlorarna, säger Evert Svensson. Under det år som gått har vi försökt förbättra flerbarnsfamiljernas situation med flerbarnstillägget, som socialdemokraterna hela tiden förut har varit emot och nu villkorar med momsens.

Apropå familjepolitiken – Evert Svensson tog upp vårdnadsersättningen – vill jag säga att vi ser vårdnadsersättningen som en mycket viktig del i familjepolitiken.

Evert Svensson säger mycket riktigt att det är en stor skillnad mellan en familj med två- eller flera barn och en familj med ett barn. Ofta finns i dessa flerbarnsfamiljer bara en inkomsttagare. Det är riktigt. Men, Evert Svensson, konsekvensen borde väl ha varit att socialdemokraterna under årens lopp hade tagit hänsyn till detta och på något sätt kompenserat familjer med bara en inkomsttagare genom en vårdnadsersättning och erkänt arbetet med vård av barn i hemmet. Det har ni helt vägrat inse. Även där kommer vi in på den märkliga syn som socialdemokraterna har på fördelningspolitiken.

Anf. 71 EVERT SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Jag tycker att Göte Jonsson, Ingemar Eliasson och Rune Gustavsson blåser upp sig så väldigt här och anklagar oss för det ena efter det

Onsdagen den
15 december 1982

*Upphävande av
beslutet om
karensdagar,
m. m.*

andra när det gäller familjepolitiken. Ni har ju haft sex år på er. Varför har ni inte klarat av detta? Varför har vårdnadsbidraget inte kommit till under den tiden? Om man går till val måste man vara beredd att genomföra de löften som man har ställt ut. Det skall inte behöva ta sex år. Det är därför vi så snabbt återkommer till de vallöften som vi har ställt ut.

Om barnbidraget i augusti 1982 skulle ha haft samma realvärde – och då hade vi inte kommit tillbaka – som i oktober 1980, dvs. efter den senaste höjningen, skulle det ha behövt höjas med 525 kr. Barnbidraget skulle alltså ha behövt höjas betydligt mer än 300 kr. Jag håller med om att höjningen av barnbidraget inte kommer att räcka till för att kompensera de kostnadsökningar som sker.

Vi har genomfört en höjning temporärt för att klara av de allra svåraste bekymmer som barnfamiljerna har på den biten. Men jag vill tillägga att barnfamiljerna också befinner sig bland dem som behöver sjukförsäkring, bland dem som behöver arbetslöshetsunderstöd och, självfallet, bland dem som behöver barnomsorg. Det hela hänger ihop med finansieringen. Det är därför som vi har villkorsbundet det hela.

Jag tycker i stället att vi skulle få beröm på den här punkten för att vi försöker finansiera de utgifter som vi föreslår. Under de sex år som de stora skulderna och det stora underskottet har uppkommit har man inte finansierat sina utgifter. Även förslaget i dag medför, även om det inte är fråga om så oerhört stora summor, inom socialutskottets område utgifter som man från den borgerliga sidan inte är beredd att finansiera.

Vi förstår barnfamiljernas situation, och det är därför som vi har begärt att genom en beredning eller på annat sätt ganska snabbt klara ut detta. Det är detta som är huvudpunkten i det som vi skrivit i socialutskottet den här gången.

Anf. 72 GÖTE JONSSON (m) replik:

Herr talman! Det är inte alls på det sättet att jag blåser upp mig utifrån den situation som har varit, utan jag har snarare givit Evert Svensson erkännande för att socialdemokraterna när det gäller t. ex. flerbarnstillägget här insett att man måste acceptera även detta synsätt. Vad jag däremot anser vara märkligt är att Evert Svensson och socialdemokraterna säger att skatte- och bidragssystemet sammanlagt har ett mycket negativt utfall när det gäller totaleffekten på flerbarnsfamiljerna. Men samtidigt som Evert Svensson konstaterar att så är fallet säger han att vi moderater – som när det gäller helhetsbilden av barnfamiljernas situation vill ha med skatteproblemet – går tillbaka till 1948. Detta är felaktigt, Evert Svensson. Snarare är det så, att vi menar att man med tanke på framtiden måste ha med skatterna vid en sådan totalbedömning, eftersom just skattesituationen är det stora problemet för barnfamiljerna när det gäller marginaleffekter. Jag skulle vilja säga att Evert Svensson och de andra socialdemokraterna beträffande helhetsbedömningen av denna fråga uppträder nästan som nyvakna astronautspiranter, som klär sig i rymddräkt men som i realiteten inte har någonting annat än en gammal landsvägsbuss att åka i. Vårt skattesystem är nämligen inte anpassat

till dagens problem. Vill man utreda frågan om barnfamiljerna utifrån en helhetssyn utan att ta med skatteproblemet, är man inte förankrad i verkligheten.

Nr 51

Onsdagen den
15 december 1982

Anf. 73 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Herr talman! Evert Svensson tycker att vi blåser upp oss, och det är möjligt att vi tar i litet extra när det gäller saker som vi känner mycket för. Låt mig då fråga så lågmält och försynt som möjligt: Varför kan inte barnfamiljerna få en höjning av barnbidraget och samtidigt slippa momshöjningen? Socialdemokraterna säger att om momsens höjs, måste också barnbidragen höjas. Samtidigt säger de att när barnbidragen höjs, måste momsens höjas. Det är ju ett cirkelresonemang.

*Upphävande av
beslutet om
karensdagar,
m. m.*

Min enkla åsikt är den att barnfamiljerna behöver en höjning av barnbidraget utan en höjning av momsens, eftersom inflationen kommer att bli så hög till följd av den socialdemokratiska politiken. Varför skall man ställa större krav på att barnfamiljerna skall få sitt än t. ex. på att arbetsmarknadspolitiken, som också ligger mig varmt om hjärtat, skall få sitt? De miljarderna betalas ut, utan att villkoras till en höjning av momsens. Varför skall barnfamiljerna luras på sina barnbidrag, om det är så att riksdagen vägrar att höja momsens? Ställer man upp det villkoret, måste det vara därför att man inte tycker att det är så viktigt, tvärt emot vad socialdemokraterna säger.

Detta är alltså min enkla fråga, som det skulle vara bra att få ett lika enkelt och entydigt svar på: Inser inte socialdemokraterna att barnfamiljerna befinner sig i en så trängd situation att de behöver få sin höjning av barnbidraget, även om momsens inte höjs? Vi finansierar det genom besparingar på andra håll. Socialdemokraterna får väl försöka sig på att finna utrymme i budgeten genom att spara på annat håll de också, om de inte får igenom en höjning av momsens här i riksdagen, vilket det är min förhoppning att de inte får – inte för min skull utan för barnfamiljernas.

Anf. 74 RUNE GUSTAVSSON (c) replik:

Herr talman! Om momsens, Evert Svensson, skulle användas till finansiering av en höjning av barnbidragen och flerbarnsstödet, hade det ju funnits en viss logik i resonemanget. Men nu blir det ju inte så. Momsens räcker inte ens till att finansiera de fyra prioriterade vallöftena. Jag skulle också ha haft respekt för Evert Svenssons ändrade inställning till flerbarnstillägget – vi välkomnade denna förändrade inställning när förslaget lades fram – om ni nu inte hade villkorat det hela med momshöjningen.

Beträffande finansieringen vill jag säga att ni inte finansierar barnbidragshöjningen och flerbarnstillägghöjningen på något annat sätt än något annat parti. Ni anvisar inga pengar härtill.

Det har gått sex år, säger Evert Svensson, och frågar varför vi ingenting har gjort på det familjepolitiska området. Jag beklagar att det inte har gått att göra mer. Men det har berott på att vi inte har fått stöd helt för våra förslag. Men ändå, Evert Svensson: Sedan 1976 har föräldraförsäkringen förlängts

Onsdagen den
15 december 1982

*Upphävande av
beslutet om
karensdagar,
m. m.*

från sju månader till tolv månader, varav tre månaders vårdnadsersättning.

Men när vi har behandlat frågorna här i riksdagen har socialdemokraterna gått emot vårdnadsersättningen. Ni har gått emot flerbarnsstödet och ATP-poäng för dem som arbetar i hemmet med barn. Ni har gått emot statsbidragen till deltidförskolan och till den öppna förskolan.

Anf. 75 EVERT SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Jag vet inte, Göte Jonsson, vad det är för en gammal kärra ni kommer åkande i. Men om jag läser i er reservation, så finner jag att det står alldeles tydligt att skattesystemet skall ta hänsyn till hur många som kan leva på hushållsinkomsten och inte bara till hur många som tjänar in den. Det måste väl tyda på att man vill ha avdrag för barn i familjen. Och avdrag i stället för barnbidrag ändrade vi 1948 – det är därför jag nämner det årtalet. Det är möjligt att detta är feltolkat. Men jag kan inte läsa in någonting annat i det som är skrivet.

Sedan gäller det barnfamiljernas hela situation. Vi har ju lagt fram förslag om ett paket som skall hålla ihop, och i det ingår också momsens. Jag sade tidigare i en replik – och jag vill upprepa det: Barnfamiljerna har också behov av att det inte finns karensdagar i sjukförsäkringen. De har behov av att barnomsorgen byggs ut, och de har behov av att arbetslöshetsunderstödet fungerar och ger en tillräcklig ersättning.

Vi säger – och vi delar den synen med de borgerliga reservanterna – att barnfamiljernas situation är besvärlig. De är de stora förlorarna under den borgerliga tiden. Det har vi klara bevis för – och framför allt för att de som hade det sämst ställt har fått det ännu sämre ställt. Vi säger också att man behöver se över detta, och det är ju därför som vi skriver till vår regering och begär att få en sådan översyn. Som ni vet finns det utredningar som ligger ganska långt framme, och vi menar att detta arbete inte behöver ta så lång tid. På den punkten är vi alltså överens. Men vi vill hålla ihop det här paketet, och därvidlag kommer bindningen vid momsens in i bilden.

Jag säger än en gång: Är det inte ändå värt ett beröm att vi vill finansiera de utgifter som vi lägger fram förslag om, över hela fältet? Det är ju det som inte har skett under de gångna sex åren, och det är därför som vi har det här resultatet med de stora underskotten som vi nu försöker klara ut.

Tredje vice talmannen anmälde att Göte Jonsson, Ingemar Eliasson och Rune Gustavsson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 76 ANN-CATHRINE HAGLUND (m):

Herr talman! Hösten 1981 beslutade riksdagen om förenklade regler inom barnomsorgen och ett nytt statsbidragssystem. Ikraftträdandet sker den 1 januari 1983. Riksdagsbeslutet innebär en decentralisering av beslut och, som sagt, en förenkling av reglerna. All kommunal barnomsorg värderas lika och ges statligt stöd. Alla barn skall få del av pedagogisk verksamhet.

*Upphävande av
beslutet om
karensdagar,
m. m.*

Riksdagsbeslutet innebär också en möjlighet att dämpa kostnadsutvecklingen utan att målet för innehåll och utveckling ändras. Genom riksdagsbeslutet 1981 understryks kommunens ansvar för barnomsorgen. Möjligheterna att åstadkomma god kvalitet ökar i och med att den statliga detaljregleringen slopas och man kan få lösningar som är anpassade efter behov och omständigheter. Det är ju kommunerna som bäst känner till behov, omständigheter och förutsättningar. Dessutom kommer det pedagogiska program som man nu är i färd med att utarbeta att öka förutsättningarna för att skapa god kvalitet.

I proposition 1982/83:55 föreslås att det statsbidragssystem som riksdagen beslutat om inte skall träda i kraft den 1 januari 1983. De nu gällande statsbidragsreglerna bör vara kvar under 1983 enligt propositionen. Samtidigt aviserar man ett nytt statsbidragssystem.

De 1981 beslutade reglerna innebär att det blir större likställdhet mellan olika former av kommunal barnomsorg, och med detta följer ju större valfrihet. Propositionens förslag däremot innebär att deltidsförskolan inte får statsbidrag, inte heller den öppna förskolan.

Vad kommer det aviserade nya förslaget att innebära? Vad kommer att hända med deltidsförskolan, och hur kommer det att bli för den öppna förskolan?

Det återstår mycket innan rättvisa och valfrihet åstadkommes för barnfamiljerna. Bl. a. måste skattesystemet ta hänsyn till hur många som skall leva på inkomsten. En vårdnadsersättning till småbarnsfamiljerna skulle ge valfrihet mellan vårdarbete i hemmet och förvärvsarbete eller möjliggöra en kombination av förvärvsarbete och vårdansvar och valfri form av barnomsorg. Beslutet 1981 var dock ett steg i rätt riktning. Familjer och barn har ju olika behov och olika önskemål. Därför får familjerna inte styras. Familjerna måste ha valfrihet och rättvisa mellan olika sätt att fördela och kombinera vårdarbete och förvärvsarbete och mellan olika former av barnomsorg. Vi måste ha barnens och familjernas bästa för ögonen.

Propositionens förslag skulle – genom förlängningen av nuvarande regler för statsbidrag till barnomsorgen – medföra ökade kostnader för staten med ca 575 milj. kr. Detta är i dagens statsfinansiella läge oförsvarbart. Det kombineras med krav på skattehöjningar för finansieringen, och sådana skattehöjningar i kombination med den häftiga devalveringen drabbar barnfamiljerna hårt.

Utskottsmajoriteten avstyrker propositionens förslag, och jag yrkar bifall till utskottets hemställan när det gäller statsbidraget till barnomsorgen.

Herr talman! I regeringens skrivelse 1982/83:34 redovisas de åtgärder som socialstyrelsen avser att vidta under de närmaste åren för att ge kommunerna och personalen stöd och vägledning beträffande barnomsorgsverksamheten. Tonvikten i skrivelsen ligger vid utarbetandet av ett pedagogiskt program för förskolan och fritidshemmen.

Detta pedagogiska program skall hjälpa till att skapa en klarare struktur i barnomsorgsverksamheten och utgöra en ram för hur arbetet skall bedrivas inom barnomsorgen. Kommunerna får genom det pedagogiska programmet

Onsdagen den
15 december 1982

*Upphävande av
beslutet om
karensdagar,
m. m.*

ett gott stöd i arbetet med att vidareutveckla barnomsorgsverksamheten och att utforma kommunala riktlinjer. Det hjälper därmed kommunerna att skapa god kvalitet i barnomsorgen. Personalen får en mer preciserad målsättning för sitt arbete och klara riktlinjer för den pedagogiska planeringen och verksamheten.

Socialutskottet är i betänkandet 12 enigt i sitt yttrande över skrivelsen utom på en punkt, nämligen när det gäller att, såsom utskottsmajoriteten vill, föra in fredsarbete och konfliktlösning i omvärldsorienteringen i förskolan.

Den målkonstruktion som socialstyrelsen redovisar för förskolans pedagogiska program innehåller fyra delar, nämligen förskolans samhällsmål, barns utveckling, arbeta-leka-lära och ämnesområdena språk, omvärldsorientering, naturorientering, bild och form samt ljud och rörelse.

Ämnesområdet omvärldsorientering skall omfatta vardagsarbete, arbetsliv, samhällsliv – bl. a. trafik – och etik, alltså sådant som rör barnets omedelbara omvärld.

I reservation 13 socialutskottets betänkande 12 framför de moderata ledamöterna i socialutskottet sin åsikt att en mer vittsyftande omvärldsorientering, såsom fredsarbete och internationell konfliktlösning, inte passar för förskolebarn. Dessa frågor rör inte heller barnets närmaste omvärld, och en så vid tolkning kan inte ha varit socialstyrelsens avsikt.

Frågan om fred på jorden är den viktigaste frågan i vår tid. Fredsarbetet är komplicerat och tålamoskrävande. Bara att sätta sig in i det kräver mycket av mognad, kunskap och insikt. Man måste t. ex. ha insikten att fred förutsätter frihet och att för de flesta människor friheten är viktigast. Likaså måste man ha insikten att nedrustningen måste vara ömsesidig och balanserad och att ett starkt och trovärdigt svenskt försvar är förutsättningen för stabilitet och fred i vår del av världen. Allt detta är för svårt för förskolebarn att förstå. Det är också svårt för vuxna, och inte minst för den personal som skulle handha detta i förskolan. Risken för politisering är dessutom uppenbar, för man kan inte bortse från att det ofta råder delade meningar i dessa frågor. Inte minst av det skälet måste föräldrarna ha det avgörande inflytandet över hur deras barn skall möta frågorna.

Den allvarligaste invändningen är dock att man riskerar att skapa oro och ångest hos barnen. Små barn kan lätt få för sig att både de och deras nära anhöriga omedelbart hotas av krig och död, och det kan inge dem överdrivna farhågor och t. o. m. ångest.

Små barn har inte den mognad och den insikt som krävs. Fredsarbete och frågor som rör internationell konfliktlösning hör inte hemma inom förskolan. Däremot bör barnen naturligtvis få svar på de frågor de kan komma att ställa.

Förskolans uppgift måste vara att, tillsammans med föräldrarna, lära barnen att konflikter människor emellan inte skall lösas med våld och att förebygga och stävja alla tendenser till våld och förtryck. Barn måste fostras till kunskap, tolerans och förståelse för andra. De måste lära sig att samarbeta, att ta ansvar och att visa varandra respekt och hänsyn. Men

fostran och det man lär barnen och kräver av dem måste vara anpassat efter barnens mognad. Barn måste få leva på sina egna villkor och under trygga och harmoniska förhållanden.

I det här sammanhanget vill jag understryka vad som anges i skrivelsen om samverkan mellan förskolan och föräldrarna. Det är mycket viktigt för barnen att föräldrarna deltar i planering och utformning av förskolans verksamhet och att de kan göra frivilliga insatser i förskola och barnomsorg. Föräldramedverkan underlättar också strävan att få den samsyn på normer och fostran som är så viktig för barnen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 13 i socialutskottets betänkande 12.

Anf. 77 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Det här var ju ett sant moderat inslag i debatten. Det är inte första gången vi hör sådana här saker från borgerligt håll.

Det sades att 1981 års beslut var ett steg i rätt riktning när det gäller att förenkla reglerna för barnomsorgen. Jag vill påstå att det var precis tvärtom – det var ett steg i direkt felaktig riktning, som också kommer att få katastrofala konsekvenser för barnomsorgen ute i kommunerna.

Man sprang ifrån ett borgerligt löfte – ja, moderaterna var aldrig med på detta löfte, men det fanns en gång i tiden en reservation här i kammaren av centern, folkpartiet och vpk där det klart sades ifrån att det behövs miniminormer när det gäller personaltätthet och gruppstorlek. Det var man överens om, och detta återkom också i den första borgerliga regeringsdeklarationen. Sedan vände man tvärt, och så kom propositionen om förenklade regler, som innebar att man sprang ifrån ett löfte man har gett till barnen och personalen inom barnomsorgen. Detta innebär att det i stort sett blir fritt fram för att ha vilka barngrupper som helst. Det förekommer nu på flera ställen överinskrivning. Det förekommer barngrupper på 20 barn, och det är inte bra. Detta får alltså katastrofala konsekvenser för kvaliteten inom barnomsorgen.

I t. ex. min kommun utökar man barnantalet med 20 % på befintliga platser, men man ökar personaltättheten – om den över huvud taget ökas – med bara 6 à 8 %. Man kan ju räkna ut vad detta betyder för barnomsorgen, när personaltättheten redan från början är låg.

Sedan till läroplan eller pedagogiskt program, som det har blivit så modernt att tala om. Vi tycker att det behövs, och vpk var det första parti här i kammaren som motionerade om det. Men detta får inte tas till intäkt eller alibi för att strunta i andra kvaliteter inom barnomsorgen, som man gör nu. Det räcker inte med ett pedagogiskt program, ifall man inte har en personaltätthet som är tillräcklig och ifall man inte har barngruppsstorlekar som fungerar för barnen.

Sedan litet om fredsarbetet: Jag förstår att moderaterna inte är intresserade av detta. Det visade man klart under valrörelsen, när samtliga andra partier under en dag ägnade valrörelsen åt fredsarbetet – då ställde sig moderaterna utanför. Nu ställer de sig också utanför när det gäller att barnen

Onsdagen den
15 december 1982

*Upphävande av
beslutet om
karensdagar,
m. m.*

i sin omvärldsorientering i det här pedagogiska programmet skall få syssla med freds- och konfliktfrågor.

Jag tycker att det är mycket betecknande för moderaterna att de skiljer ut sig och inte är intresserade av att barnen får arbeta med fredsfrågan.

Anf. 78 ANN-CATHRINE HAGLUND (m) replik:

Herr talman! Beslutet 1981 var ett steg i rätt riktning därför att den detaljreglering som har förekommit och som åstadkommit så mycket trassel och fördyringar togs bort. Man skapade valfrihet mellan olika typer av kommunal barnomsorg. Deltidsförskolan och den öppna förskolan får statsbidrag i och med det beslutet, och det är mycket värdefullt.

Freden skall man arbeta för varje dag – inte bara vissa dagar. Men förskolan skall vara på barnens nivå och sträva efter att ge barnen trygga och harmoniska uppväxtförhållanden. Man skall inte i förskolan skapa onödig ångest och föra in barnen i en grym vuxenvärld. Tids nog möter de vår grymma vuxenvärld, och vad man kan hoppas är att de gör det så sent som möjligt.

Anf. 79 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Vad som sker ute i kommunerna när man nu har släppt fritt för att ha stora barngrupper och låg personaltäthet osv. är att kvaliteten försämras. I många kommuner – framför allt de fattiga kommunerna – saknas det pengar för att satsa på ökad personaltäthet. Det blir alltså en försämring av barnomsorgen på väldigt många sätt.

Fredsarbetet är den absolut viktigaste frågan i vår tid. Och det gäller att arbeta med den på alla nivåer. Jag tror att det är mycket viktigt att föra den i skolan, och jag tror att det är mycket viktigt att barnen får lära sig att tänka i de termerna, att från början bli medvetna om hur viktigt det är att arbeta för fred. Det handlar om den viktigaste frågan vi har att syssla med, om vi över huvud taget skall överleva på den här jorden.

Anf. 80 ANN-CATHRINE HAGLUND (m) replik:

Herr talman! Genom riksdagsbeslutet 1981 underströk man kommunernas ansvar för kvaliteten i förskolan i barnomsorgen. Och det ligger faktiskt i kommunernas intresse att värna om goda uppväxtförhållanden för de barn som finns i kommunen. Jag är övertygad om att kommunerna tar det ansvaret och fullgör sina skyldigheter på allra bästa sätt.

Fredsfrågan är svår. Och som jag sade är freden den viktigaste frågan i vår tid. Men det är så komplicerat och svårt att arbeta med detta – det krävs så mycket av mognad och insikt – att jag anser att fredsarbete inte hör hemma i förskolan. Däremot skall man självfallet lära barnen att samarbeta och samverka, att söka lösningar utan konflikt, att vara toleranta och ha förståelse för varandra.

Onsdagen den
15 december 1982

*Upphävande av
beslutet om
karensdagar,
m. m.*

Herr talman! I regeringens skrivelse nr 34, som är signerad av Karin Söder, behandlas bl. a. framtagandet av ett pedagogiskt program för förskolan.

Jag vill börja med att konstatera att det är viktigt att förskolan får en pedagogisk ram att arbeta inom. En sådan ram är en nödvändig förutsättning för att ge förskolan en pedagogisk struktur. Man talar ju i olika sammanhang om flumpedagogik, och det är ett ytterst negativt omdöme om en pedagogisk verksamhet. Vad som än avses med en sådan benämning är det brist på struktur som är det gemensamma draget.

När man ser på den långa listan av rubriker och underrubriker i det förslag beträffande förskolans pedagogiska verksamhet som socialstyrelsen har utarbetat och som finns upptaget på s. 12 i socialutskottets betänkande, finner man att många rubriker inte är något annat än mosaikbitar i en helhet. Man förstår att ambitionen har varit att dela upp helheten i hanterliga bitar. Om ambitionen har varit att fånga in allt i den omgivande verkligheten som möter våra förskolebarn, är det kanske inte så svårt att komplettera listan med ytterligare underrubriker, men det får bli en senare historia, när planerna möter verkligheten och kanske befruktas av den.

Den uppgift som nu ligger närmast för förskolan är att fylla denna ram med ett bra innehåll. Den är ett skelett, och det måste till kött på benen. Även om ramen ännu inte har något konkret innehåll – tanken är att det skall växa fram efter hand och att de som är närmast berörda, dvs. barn, föräldrar, personal och omgivande samhälle, skall kunna gemensamt utforma innehållet – utgör själva metodiken att ge förskolan en stomme, en ram att arbeta inom, en utmärkt illustration av hur en decentralisering av den pedagogiska verksamheten kan ske, utan att denna förlorar den hållfasthet som en inre struktur ger den. Det är något av samma strävan som utmärker den nya läroplanen för grundskolan, Lgr 80.

Därför är det fruktbart att betrakta denna pedagogiska skiss som en ansats, en inspirationskälla, en karta, med vars hjälp man upptäcker och orienterar sig i verkligheten, en målkonstruktion som inte är färdig, exakt och uttömmande som en militärorder, utan som snarare fungerar som en vägvisare, en hjälp att hitta rätt i en myllrande och förvirrande verklighet. Den bär spår av upptäckandets glädje, inte av systematik, och det är bara att hoppas att den glädjen kan få lov att fortsätta hos dem som i förskolan skall fylla ramen med ett konkret innehåll.

Majoriteten i utskottet har nu granskat målkonstruktionen och funnit att den inte är fullständig. Man är då omgående benägen att komplettera ämnesområdet Omvärldsorientering. Man vill där ha ytterligare en underrubrik: Fredsarbete och konfliktlösning. Det är gott och väl, men det finns enligt min mening några invändningar att göra mot en sådan komplettering av de fyra rubriker som redan föreligger, nämligen Vardagsarbete, Arbetsliv, Samhällsliv och Etik.

Vad är fredsfrågor och konfliktlösning annat än vardagsarbete både på arbetsplatser, i hemmen, på skolgårdar, mellan nationer, mellan människor, ja, t. o. m. inom människan själv? Därför innehåller dessa frågor om

konflikter och fred också något som kan ses som en aspekt på arbetslivet, på samhällslivet i stort – också i fråga om trafiken.

Att det handlar om en etisk fråga är en självklarhet. Det bibliska begreppet shalom betyder både yttre fred och inre frid. Hoten mot människors yttre fred och inre frid är många i dag.

Det är inte alls säkert att det värsta hotet mot små barns själsfrid, harmoni, lycka och glädje upplevs vara en stor konflikt mellan öst och väst. Det som stör och hotar finns kanske på mycket närmare håll. Att det största hotet mot barns trygghetskänsla t. ex. kan vara en uppslitande och långvarig tvist mellan föräldrar i hemmet visar hur grannlaga det här ämnet är. Det är lätt att klampa in som en elefant i en porslinsbutik och göra ont värre.

Om man nu tar upp sådana här frågor om konflikter mellan människor och nationer – konflikter som alltså kan ha många olika nivåer – kräver det en yttre miljö där barnen stillar sig, där samtalstonen är lågmäld och präglad av insikt om att patentlösningar och slagord inte är på sin plats. Med någon kännedom om förskolan vågar man nog påstå att det inte är alla givet att kring sig samla förskoleelever på ett sådant sätt som ämnet kräver, och bortser man från den förutsättningen, blir alltsammans fel.

Om man trots dessa betänkligheter tar upp Fredsarbete och konfliktlösning som en särskild rubrik under Omvärldsorientering, kommer man på många förskolor att känna sig förpliktigad att gå in på ämnet. Då kan man göra mer skada än nytta.

Själva formuleringen lockar också till felaktiga föreställningar. Man tänker omedelbart på det som för dagen är högaktuellt: SALT-förhandlingar, nedrustningsmanifestationer, de ofattbara fasorna av en stor internationell konflikt. Ingen förnekar att det här ämnet är brännande aktuellt och viktigt. Det man är tveksam om är att de stora och fruktansvärda perspektiven som öppnar sig, och på vars konsekvenser ytterst få människor vågar tänka till slutet, på ett förivrat och förnumstigt sätt prackas på barn, som ännu mindre än vuxna är mogna för att bära dessa insikter och som saknar den vuxnes förmåga att blunda och skjuta det ifrån sig.

Man kan alltså väcka fruktan och bävan hos förskolebarn som berövar dem tryggheten – barn som kanske har alldeles nog av kiv och split nära inpå sig.

En annan risk med att ett ämne som i och för sig alltid är angeläget – såsom världen nu en gång ser ut – särskilt framhävs för att det för tillfället är dagsaktuellt är att frågor om konfliktlösning förenklas. Att förenkla verkligheten är pedagogiskt tillåtet så länge man inte förfalskar verkligheten. Risken är att det hela urartar till en teknisk, förenklad diskussion med falska förutsättningar. Resultatet blir förvetna, blaserade barn som vet allt om ett uttjat ämne, om vilket de i grunden inte har begripit ett dyft.

I kontrast till detta skulle jag vilja peka på möjligheten att på ett naturligt och integrerat sätt behandla konflikter och möjligheter att lösa dem på det plan som närmast berör barnen och att man gör det i rätt sammanhang, i rätt miljö och i rätt tonart. Men vad som framför allt är nödvändigt är att våra förskolor kan ge barnen deras nödvändiga och dagliga behov av trygghet,

*Upphävande av
beslutet om
karensdagar,
m. m.*

glädje och livsmod. Jag är inte alls säker på att man befrämjar detta nödvändiga inslag genom att ivrigt och kanske påfluet släppa in en för barn obegriplig, grym och obarmhärtig vuxenvärld, som många av oss själva ryggar tillbaka inför, trots att vi bara har fattat en bråkdel av vad det innebär.

Herr talman! Ett annat exempel på förtjänsterna i den här skrivelsen är att den tar upp och pekar på en fråga som hittills inte har varit tillräckligt känd. Jag tänker på möjligheten för kommuner att räkna in förskolor av olika slag i den kommunala barnomsorgsplanen. Där finns kanske i en kommun en Montessoriförskola eller en Waldorfförskola med knackig ekonomi. Om kommunen tar med dem i den kommunala barnomsorgsplanen får dessa förskolor bidrag. De kan leva vidare med sin särskilda inriktning och utgör på så sätt ett alternativt inslag i den kommunala skolvegetationen. På samma sätt kan man göra med kyrkliga förskolor. Det är en ganska elegant lösning och öppnar möjligheter för flexibla och obyråkratiska lösningar, men denna möjlighet har hittills varit otillräckligt känd, och det är synd. Det här förtjänar att bli allmänt känt och praktiserat. Förutsättningarna, som måste föreligga, är att berörda parter blir informerade och att de styrande i kommunerna accepterar en sådan här lösning.

Herr talman! Jag yrkar med detta bifall till reservationerna 2, 8 och 14 till socialutskottets betänkande nr 12.

Anf. 82 ANITA PERSSON (s):

Herr talman! När tvåpartiregeringen under våren 1981 lade fram sitt förslag om ändrade regler för statsbidrag till barnomsorgen och riksdagen godkände detta, reserverade vi socialdemokrater oss. Skälet till vår reservation var den omfördelning av statsbidraget som skulle komma att ske genom de föreslagna reglerna. Däremot godtog vi en övergång till procentbidrag för verksamhet inom daghem, fritidshem, familjedaghem och öppna förskolor. Det är förvånansvärt att Rune Gustavsson så dåligt har läst våra reservationer till beslutet i november 1981 och maj 1982. Statsbidrag till den öppna förskolan accepterade vi, då den är värdefull bl. a. som träffpunkt för dagbarnvårdarna, som många gånger får arbeta ensamma. Att vi inte gick med på statsbidrag till deltidförskolan berodde på att denna redan är utbyggd och att kommunerna har laglig skyldighet att anvisa plats åt samtliga sexåringar. Däremot saknas det åtskilliga platser i daghemmen, och pengarna behöver satsas där.

Ett procentbidrag – vilket vi också godtog, fastän vi inte godtog procenttalet – är enkelt att administrera, och ett sådant system har också tillstyrkts av Svenska kommunförbundet.

Riksdagsbeslutet innebär, om det träder i kraft 1983, att de flesta kommuner kommer att få försämrade statsbidrag, och framför allt drabbar det de kommuner som lojalt följt riksdagens beslut från 1976 om att bygga ut barnomsorgen. Det beslut som då fattades innebar att 100 000 nya daghemspplatser och 50 000 nya fritidshemspplatser skulle byggas inom en femårsperiod. Det statsbidragssystem som då utformades och som fortfarande

Onsdagen den
15 december 1982

*Upphävande av
beslutet om
karensdagar,
m. m.*

de gäller kom till för att underlätta för kommunerna att genomföra utbyggnaden.

Samtidigt fastställdes också den allmänna målsättningen att alla barn till förvärvsarbets- och studerande föräldrar samt barn med särskilda behov inom en tioårsperiod skulle kunna beredas plats inom den kommunala barnomsorgen.

När vi nu har facit i hand kan vi konstatera att inte mer än två tredjedelar av den beslutade utbyggnaden har genomförts, och det är de kommuner som försökt följa utbyggnadsbeslutet som drabbas hårdast av det nya statsbidragsbeslutet.

Det var inte bara vi socialdemokrater i riksdagen som reagerade hårt mot det borgerliga förslaget, utan oron över beslutet kom från kommunalpolitiker med olika partifärg, från personalen inom barnomsorgen och från föräldrar.

Det är inte förvånansvärt att reaktionen ute i landet på det borgerliga förslaget blev så stor. Det minskade statsbidraget till barnomsorgen motsvarar ca 575 miljoner i förlorade kommunala intäkter för år 1983.

Vi socialdemokrater lovade redan vid riksdagsbehandlingen i november 1981 att riva upp beslutet när vi kom i regeringsställning. Således fanns ett återställande av statsbidraget med i det trygghetspaket som vi socialdemokrater lade fram i årets val.

Det är angeläget att statsbidragen till barnomsorgen utformas så, att utbyggnaden av verksamheten fortsätter. Över 100 000 barn saknar f. n. plats i daghem. Köerna är långa, för föräldrarna vet att daghemmen är bra för barnen, på grund av sin pedagogik och fostran till gemenskap och solidaritet. Det är viktigt att barnen får omsorg och tillsyn under trygga förhållanden när föräldrarna förvärvsarbetar eller studerar. Och för föräldrarna är det viktigt att veta att barnen får bra omvårdnad under den tid de själva är på arbetet. Därför har den socialdemokratiska regeringen redan kommit i gång med att utarbeta ett nytt statsbidragssystem för barnomsorgen tillsammans med Svenska kommunförbundet. Regeringen kommer också att arbeta fram en plan för den fortsatta utbyggnaden i enlighet med riksdagens beslut i november 1981. I avvaktan på att statsbidragssystemet blir klart bör inte den beslutade förändringen av statsbidraget träda i kraft.

I proposition 1982/83:55 föreslår regeringen således att riksdagens beslut om nytt statsbidragssystem för barnomsorgen fr. o. m. den 1 januari 1983 upphävs och att de nuvarande statsbidragsreglerna fortsätter att gälla t. v.

I reservation 11 till socialutskottets betänkande 1982/83:12 yrkar vi socialdemokrater bifall till regeringens förslag under förutsättning att skatteutskottets hemställan under mom. 1 i betänkande 1982/83:14 bifalls, då det är nödvändigt att de ökade kostnaderna för att säkerställa statsbidraget till barnomsorgen – 575 miljoner – finansieras och att det sker på det sätt som föreslagits i propositionen.

Herr talman! Vid riksdagens behandling av olika frågor inom barnomsorgen 1981 beslutades enhälligt att riksdagen skulle erhålla en redovisning rörande målsättning och riktlinjer för barnomsorgsverksamheten.

Bakgrunden till beslutet var en socialdemokratisk motion, i vilken motionärerna framförde åsikten att det är nödvändigt att personalen i förskolan och i barnomsorgen i övrigt får en mer preciserad målsättning för sitt arbete och klarare riktlinjer för vilket innehåll verksamheten skall ha.

Riksdagen har nu att behandla en redovisning från den förutvarande regeringen av de olika åtgärder som socialstyrelsen avser att vidta då det gäller att ge kommunerna och personalen stöd och vägledning.

I utvecklingsplanen läggs huvudvikten vid framtagandet av ett pedagogiskt program för förskolor och fritidshem. Programmet föreslås få karaktären av ett övergripande dokument för verksamhetens målinriktning, innehåll och arbetsformer. Därutöver föreslås att kommunerna skall utarbeta och anta riktlinjer för det pedagogiska innehållet i förskolans verksamhet.

Beträffande målkonstruktionen anser majoriteten i utskottet att när man berör ämnet omvärldorientering bör man även ta upp frågan om fred och konfliktlösning. Moderaterna måste här ha missförstått diskussionen. Den konfliktlösning vi talar om avser konflikter inom barngruppen och inte internationella konflikter. Jag kan hålla med moderaterna om att barn i denna ålder är för små för att förstå dem. Men skall vi komma någonstans med fredsarbetet måste vi lära barnen att lösa konflikter inom sin grupp och hänföra det till fredsarbete. Själva förmågan att lösa konflikter, att lära sig att kompromissa, att lyssna, att lära sig inlevelse i andra människors liv och sätt att vara är ett steg på vägen till ett ställningstagande mot våld. Att barnen får förståelse för att de själva och alla människor i deras omgivning är beroende av alla människor i världen kan man säga är ett av målen för fredsfostran.

Utvecklingsplanen tar också upp utvecklingen av familjedaghemsverksamheten. Utskottet anser att det är viktigt att behovet av utbildningsinsatser riktade direkt till dagbarnvårdarna uppmärksammas.

Utskottet tar också upp frågan om de olika personalgrupperna inom förskolan och erinrar om att det förutom förskollärare och barnskötare finns andra yrkesgrupper inom barnomsorgen som har en viktig funktion för den pedagogiska verksamheten. Det gäller t. ex. ekonomipersonalen, som kan medverka, bl. a. när det gäller frågor om kost, hygien och hälsa.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservationerna 4 och 11 i socialutskottets betänkande nr 12. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 83 RUNE GUSTAVSSON (c) replik:

Herr talman! Anita Persson beskyllde mig för att dåligt ha läst på de socialdemokratiska reservationerna när beslutet togs 1981. Jag hade i minnet innehållet i reservationen om motståndet mot deltidsförskolan, och jag kom ihåg att den socialdemokratiske talesmannen sade att "kommer vi till makten skall det här beslutet rivs upp". Om det uttalandet inte gällde den öppna förskolan, har det ändå i det resonemang som ni har fört legat att "kommer vi till makten skall vi återställa statsbidragen till vad som gällde före beslutet 1981".

*Upphävande av
beslutet om
karensdagar,
m. m.*

Onsdagen den
15 december 1982

*Upphävande av
beslutet om
kurensdagar,
m. m.*

Anita Persson hade en konstig motivering för att det inte skall utgå statsbidrag till deltidsskolan. Hon sade att deltidsskolan ju redan är utbyggd. Fullfölj den tankegången, Anita Persson! Med det resonemanget skulle de kommuner där barnomsorgen är fullt utbyggd inte ha statsbidrag. Det menar väl ändå inte Anita Persson?

Riksdagen har, som jag sade tidigare, beslutat att kommunerna skall ställa plats till förfogande i deltidsskolan för alla sexåringar. Då bör det i konsekvensens namn också utgå statsbidrag till dessa skolor. Än en gång, Anita Persson, vad har ni socialdemokrater egentligen emot deltidsskolan? Den är särskilt ut i glesbygderna ett viktigt komplement till de övriga barnomsorgsformerna.

Anita Persson säger vidare att det inte har skett en utbyggnad av daghemsplatserna enligt den plan som förelegat, och det är riktigt. Däremot har antalet familjedaghemplatser ökat betydligt.

Det är givet att det kom många negativa reaktioner mot förslaget om andra bestämmelser, men det kom också många positiva. Kommunerna hälsade med tillfredsställelse att de slapp en detaljreglering. Jag har träffat många kommunalmän och socialdemokratiska socialchefer som har tackat oss för det beslutet, därför att det tar hänsyn till kommunernas olika behov. De skilda kommunerna har nämligen inte samma behov av barnomsorg. Det måste därför finnas olika barnomsorgsformer, och det tar detta beslut hänsyn till.

Anf. 84 ANN-CATHRINE HAGLUND (m) replik:

Herr talman! Vi kan, Anita Persson, vara helt överens om att det är viktigt att arbeta för fred. Men att ange fredsarbete och konfliktlösning under ämnesområdet omvärldsorientering innebär att man tar upp frågor som ligger långt över barnens nivå och långt utanför deras omvärld. Det är nämligen den som det är fråga om. Sådana frågor kräver mycken kunskap, stor insikt och mognad. Vi vuxna har olika mening om dem. Det måste också vara oerhört svårt för förskollärarna att ta upp sådana frågor; de är besvärliga också för dem.

Att ta upp frågor om fredsarbete och konfliktlösning under ämnesområdet omvärldsorientering innebär vidare en risk för politisering. Föräldrarna måste ju ha det avgörande inflytandet över hur barnen skall möta dessa ämnen. De kan nämligen skapa stor oro och rädsla hos barnen samt en ångest som de kanske inte kan komma ur.

Många av oss som var små under andra världskriget minns kanske hur det som då hände skapade stor ångest hos oss. Jag tycker inte att vi skall föra in den grymma vuxenvärlden i barnens värld förrän de är mogna för den. Däremot skall vi självfallet arbeta för att människor lär sig att lösa konflikter, kan samarbeta och samverka samt ha förmåga att hysa förståelse för varandra. Det gäller att lära barn tolerans. Självfallet skall förskolan arbeta på det sättet, men tillsammans med föräldrarna.

Anf. 85 ULLA TILLANDER (c) replik:

Herr talman! Målet för fredsfostran måste ju vara en pedagogik som förmedlar en djup och inträngande insikt om och förståelse för att konflikter är en del av livets villkor samt att dessa konflikter uppträder på många olika plan. Som jag sade tidigare förekommer konflikter hos den enskilda människan, mellan människor i olika åldrar och mellan grupper och nationer. Det gäller att få unga människor att förstå att dessa konflikter måste kunna lösas. Man måste lära dem att det kan göra ont och att ordet förlåt är det svåraste av alla att uttala. De måste också inse att det kan vara lika svårt för supermakternas representanter att räcka varandra händerna som det är för små och grälände barn.

Vi har med vår reservation velat peka på faran av ensidighet i en framställning. Därför är det angeläget att framhålla, att om den här frågan tas upp med den rätta tonen och inställningen, med allvar och känsla för vad barnen tål, så är det naturligtvis också viktigt att ta fasta på det som påpekas i skrivelsen, nämligen att föräldrarna ges möjlighet att påverka innehållet i verksamheten. Hos dem finns en fond av erfarenhet och eftertanke, och det är resurser som måste komma till användning.

Anf. 86 ANITA PERSSON (s) replik:

Herr talman! Det är bra att vi nu tydligt är överens om att fred och konfliktlösning är viktiga ting. Men jag anser fortfarande att det är viktigt att förskollärarna lär sig att hjälpa barnen med dessa saker.

Många barn upplever konflikter i hemmet och har därför ett stort behov av att förskollärarna kan hjälpa dem när de kommer till förskolan. Vi vet att även mycket små barn får titta på allt det våld som visas i TV. Det är då väldigt viktigt att de kan få hjälp att diskutera allt de ser på TV.

Rune Gustavsson! Deltidsförskolan är viktig. Den är så viktig att kommunerna har laglig skyldighet att anvisa samtliga sexåringar plats. I vissa fall – speciellt i glesbygden – gäller det också femåringarna.

När de nuvarande reglerna för statsbidrag inom barnomsorgen antogs, tog man hänsyn till detta. Men man ansåg då att deltidförskolan redan var fullt utbyggd. I samråd med Kommunförbundet kom man fram till att statsbidragen i första hand skulle satsas på utbyggnaden av daghem och fritidshem.

När det gäller detaljregleringen. Rune Gustavsson, var ju vi med på att man införde ett procentbidrag. Vad vi inte var med på var omfördelningen av hela statsbidraget, som ju missgynnar de kommuner som fullföljt riksdagens beslut år 1976 om att bygga ut barnomsorgen. Men vi var alltså med på ett procentbidrag. Ett sådant är enkelt att administrera, och det gör att kommunerna kan driva den barnomsorgsverksamhet som de önskar.

Nu skall regeringen se över hela denna fråga, och det är ju mycket möjligt att man för att förenkla det hela kan ta med deltidförskolan. Men man måste då se till att det inte går ut över de kommuner som har byggt ut barnomsorgen i daghem och fritidshem. Beslut om detta kommer att fattas i samråd med Kommunförbundet, och vi får hoppas att vi då kommer att få den bästa statsbidragslösningen.

Onsdagen den
15 december 1982

*Upphävande av
beslutet om
karensdagar,
m. m.*

Anf. 87 RUNE GUSTAVSSON (c) replik:

Herr talman! Jag reagerade mot talet om att vissa kommuner blir drabbade. Genom ett enklare regelsystem kan också kommunerna på ett helt annat sätt använda förskolorna än vad man kan med det system som i dag tillämpas. Det har omvittnats från många håll.

Deltidsförskolan är viktig. Vi har från centerns sida aldrig accepterat borttagandet av statsbidraget till deltidförskolan. Men, Anita Persson, argumentet att deltidförskolan är utbyggd håller inte. Deltidsförskolan medför ju driftkostnader på samma sätt som förskolan i övrigt. Det är därför vi anser att de olika barnomsorgsformerna skall jämföras och att det skall utgå statsbidrag.

De kommuner som man säger kommer att bli missgynnade har ju under årens lopp haft en oerhört stor förmån genom de statsbidrag de fått. Man kan jämföra vad en kommun i t. ex. Stockholmsområdet får per barn och år i statsbidrag med vad som går till en kommun exempelvis i glesbygden med en helt annan struktur, där man inte kan bygga ut förskolan på samma sätt utan i större utsträckning måste använda sig av familjedaghem och där det är betydligt fler som vårdar barnen själva. Man finner då att det är en väldigt stor skillnad i vad staten satsar på dessa olika typer av kommuner.

Anf. 88 ANN-CATHRINE HAGLUND (m) replik:

Herr talman! Anita Persson och jag är överens om att fred är något oerhört viktigt. Vad vi däremot inte är överens om är hur fredsarbetet skall bedrivas i förskolan. Jag är rädd att det vi i traditionell mening avser med fredsarbete inte är lämpligt i förskolan. Det ligger över barnens nivå, det öppnar vägen för en politisering som jag inte tror att vi skall ha. Däremot skall vi självfallet lära våra barn att lösa konflikter.

Vad vi väl också är överens om – jag tyckte att det lät så på Anita Persson – är att vi skall stötta föräldrarollen. Vi skall stötta människor så att de orkar vara föräldrar och fostra sina barn.

Anf. 89 ANITA PERSSON (s) replik:

Herr talman! De flesta kommuner, Rune Gustavsson, förlorar på det borgerliga förslaget till statsbidrag. Stockholms kommun skulle exempelvis förlora över 100 milj. kr. Min egen kommun Nyköping, som tyvärr har en dåligt utbyggd barnomsorg, kommer, om förslaget skulle gå igenom, att förlora över 2 milj. kr.

Jag tror, Rune Gustavsson, att hade ni inte sänkt statsbidragsbeloppet, så hade vi kanske kunnat komma överens om att statsbidrag skulle utgå även till deltidförskolan, för det kan i vissa fall vara betydelsefullt, t. ex. när man integrerar verksamheten. Men så blev det inte.

Kommunerna kommer alltså, om ert förslag går igenom, att förlora 575 milj. kr., och det är väldigt besvärligt i den ekonomiska situation som kommunerna befinner sig i. Det är svårt för barnen, som inte får plats i barnomsorgen. Det är svårt för alla de föräldrar som väntar på plats i daghem

eller familjedaghem, för även familjedaghemmen får i ert förslag sänkt statsbidrag.

Tredje vice talmannen anmälde att Rune Gustavsson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 90 NILS CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Fr. o. m. talare nr 16 på dagens lista känns debatten avslagen och föga meningsfull. Den iakttagelsen har ingenting att göra med det förhållandet att talare nr 16 råkade vara socialutskottets värderade ordförande, Ingemar Eliasson. Det är bara så, att när vi från fyra fackutskott kommer in i debatten – vi som till äventyrs vet och begriper någonting om socialförsäkring, arbetslöshetsförsäkring, barnomsorg och sådant – är antingen frågan redan avgjord eller håller den möjligtvis på att avgöras i någon studiecirkel någonstans i huset av personer som, vad de än kan ha för förtjänster i övrigt, knappast kan misstänkas för att ha nämnvärd sakkunskap i de frågor som vi egentligen diskuterar.

Herr talman! Av denna anledning tycker jag inte att det är någon nämnvärd mening med att gå in i detalj med åsikter och motiveringar för det ena eller andra ställningstagandet. Det räcker egentligen för socialförsäkringsutskottets del att konstatera att av den här stora propositionen har vi att hantera två viktiga bitar: frågan om karensdagarna och frågan om sättet att beräkna basbeloppet och därmed värdesäkring av pensionerna.

I båda de här frågorna är mitt och moderata samlingspartiets ställningstagande alldeles klart, och motiveringen är i all enkelhet att riksdagen fattade ett beslut i våras och att ingenting har hänt sedan dess som motiverar ett annat beslut. Följaktligen står vi kvar vid den ståndpunkt vi hade då.

Jag skulle kunna tillägga att hela förslaget har en karaktär av bluff i den meningen att även de grupper som får del av de fyra förmånerna var för sig i stort sett förlorar på affären, eftersom 2 % momshöjning är mer pengar än det man får i utbyte. En folkpensionär som i bästa fall får 426 kr. om året i förbättring får betala mer än 426 kr. om året i form av 2 % moms; det lär bli omkring 600 kr., naturligtvis beroende på pensionärens konsumtionsvanor. Så är det egentligen, vilken av de fyra grupperna man än tittar på. Det de får betala på grund av momshöjningen och den ökade arbetsgivaravgiften är mer än vad de även i lyckliga fall kan få ut av reformerna. Det belopp som 2 % högre moms och 0,5 % högre arbetsgivaravgift motsvarar räcker t. ex. till ett icke föraktligt antal karensdagar för de allra flesta. Men detta klargjorde Thorbjörn Fälldin tidigare i dag på ett, såvitt jag begriper, helt korrekt och fullständigt sätt, så jag behöver inte fördjupa mig i det.

Jag kan, herr talman, nöja mig med att, min plikt likmätigt, framställa yrkanden. Jag vill yrka bifall till reservationerna 1, 4, 7 och 10 till socialförsäkringsutskottets betänkande nr 13. Under förutsättning av riksdagens bifall till reservation 1 i skatteutskottets betänkande nr 14, yrkar jag dessutom bifall till reservation 12 i socialförsäkringsutskottets betänkande nr 13.

Nr 51

Onsdagen den
15 december 1982

*Upphävande av
beslutet om
karensdagar,
m. m.*

Onsdagen den
15 december 1982

*Upphävande av
beslutet om
karensdagar,
m. m.*

Anf. 91 GÖSTA ANDERSSON (c):

Herr talman! Skälen för ett bra trygghetssystem är både många och goda. I ekonomiskt kärva tider finns det särskilt starka skäl för att sjuka, pensionärer, barnfamiljer och arbetslösa får samhällets stöd. Vi bör därför visa stor ödmjukhet och en betydande respekt inför de svårigheter vi möter när vi vill upprätthålla ett bra trygghetssystem även i ekonomiskt svåra tider. Jag är rädd för att inte alla vill se sanningen precis som den är.

Det är en radikalt förändrad situation, när vi inte längre har en snabbt växande kaka att dela på. Det är en radikalt förändrad situation, när enbart räntan på statsskulden är betydligt större än intäkterna från statens inkomstskatter. Om vi som politiker skall få gehör hos svenska folket för att upprätthålla en god social trygghet för framtiden, gäller det nog att vi lägger papperen på bordet. Vi bör mer ägna oss åt att tala i klartext. Vi måste t. ex. göra klart för svenska folket att Sverige går i statsbankrutt om budgetunderskottet får fortsätta att växa. Vi måste göra klart för alla att en raserad samhällsekonomi är ett farligt, ja, mycket allvarligt hot mot hela det sociala trygghetssystemets grundvalar. Vi får helt enkelt inte vandra det ekonomiska lättsinnets väg. Vi kan i varje fall inte vandra den vägen om vi vill vara rädda om den sociala tryggheten.

Det är farligt – för att inte säga ansvarslost – att göra som socialdemokraterna gjorde före valet. Då gav man landets pensionärer intryck av att ingen pensionär skulle behöva göra några uppoffringar för att vi skulle klara ekonomin. Efter valet är inte längre detta löfte heligt. Nu är samma socialdemokratiska parti berett att av en vanlig pensionär med den lägsta pensionen kräva att vederbörande skall avstå ca 1 400 kr. för att man skall klara devalveringen. När regeringen Fälldin före valet ville spara 140 kr. per år för samma pensionär, var det, enligt socialdemokraterna, en social nedrustning utan motstycke. Då saknade socialdemokraterna och PRO ord för sina fördömanden. Ändå såg regeringen Fälldin till att de pensionärer som hade den lägsta pensionen blev kompenserade. Några veckor efter valet är det inte någon social nedrustning, i varje fall inte för socialdemokraterna, om samma pensionärer måste spara tio gånger mer. Det är inte egendomligt om människorna blir förvirrade av så motsägelsefulla budskap från ledande politiker.

Ännu mer förvirrande är regeringens besked om att uppoffringarna endast är en engångsföreteelse. Regeringen Palme försöker trösta pensionärerna med att det endast gäller att klara devalveringen. Man skulle av detta budskap kunna dra slutsatsen att socialdemokraterna försöker få pensionärerna att tro att devalveringen kommer att lösa landets alla ekonomiska problem. Ett sådant budskap till svenska folket är osant och djupt vilseledande. I länder som haft en socialdemokratisk ledning är arbetslösheten och den ekonomiska krisen djupare och allvarligare än i Sverige. Socialdemokratiska partier har tyvärr inte visat att de har några realistiska recept mot den ekonomiska kris som hotar vårt sociala trygghetssystem. Den nuvarande regeringens snabbt växande budgetunderskott är det allvarligaste

hotet någonsin mot den ekonomiska tryggheten för pensionärer, sjuka, arbetslösa och för barnfamiljerna.

Hur ser då det socialdemokratiska partiets fördelningspolitiska profil ut? Vilken ökad rättvisa vill regeringen skapa? Menar regeringen att inga pensionärer skall behöva göra några uppoffringar när man väl har klarat av devalveringen?

Regeringen kan inte vara okunnig om att det finns pensionärer med full ATP som dessutom lyfter privata pensioner på uppemot 200 000 kr. Skall inte dessa pensionärer göra några uppoffringar? Är det rättvist och solidariskt att dessa grupper skall komma undan när arbetare, tjänstemän och småföretagare med inkomster långt under 80 000 kr. skall bära tunga bördor för att vi skall kunna reda upp våra ekonomiska svårigheter?

Är detta regeringens politik, så kommer man att misslyckas med att skapa den nationella samling som så innerligt väl behövs för att rädda den svenska samhällsekonomin. Om regeringen fortsätter att inbilla bättre ställda grupper inom det sociala trygghetssystemet att de skall känna sig skyddade, så manövrerar sig regeringen in i en trovärdighetskris utan motstycke. Man blir helt enkelt oförmögen att lösa den ekonomiska krisen.

Inser inte regeringen att det finns bättre ställda grupper inom trygghetssystemet som lever på en högre standard än många arbetare, tjänstemän och småföretagare? Socialdemokraterna har i opposition aktat sig väldigt noga för att göra en analys av vilka förmåner det sociala trygghetssystemet ger olika grupper. Partiet kommer inte ifrån att göra denna analys, om man vill göra anspråk på att föra en rättvis och fördelningspolitiskt riktig politik. Gör man denna analys tvingas man erkänna att välbeställda grupper kan glädja sig över generösa förmåner vid sjukdom, på ålderdomen och när de tar samhällets barnomsorg i anspråk. Samtidigt skall vi vara medvetna om att det är stora grupper bland pensionärerna, bland sjuka och bland barnfamiljerna som sannerligen får klara sig på ytterst knappa tillgångar.

Det finns alltså pensionärer som får klara sig på ungefär 17 000 kr. per år och utan bostadstillägg, när bättre ställda pensionärer får ut nära 90 000 kr. Det är de som har de låga pensionerna som har haft de tunga jobben. Det är dessa pensionärer som haft att leva med dåliga arbetsmiljöer. De har ofta utfört ett arbete som de välbeställda grupperna aldrig velat ha. Det finns inga skäl för att dessa ofta kroppsarbetande människor skall finna sig i att ha en pension som är 70 000 kr. lägre än de bättre lottade har. Det finns ingen rättvisa i ett pensionssystem som ger sådana våldsamma skillnader som jag här pekat på. Ofta är skillnaderna ännu större. De bättre ställda pensionärerna lyfter utöver folkpension och ATP också rejäla privata pensioner. I verkligheten är alltså de ekonomiska klyftorna långt större än de 70 000 kr. som jag pekat på.

En oundviklig fråga till regeringens företrädare: Är det en för partiet helig bärkraftsprincip, när vissa pensionärer kan få väsentligt högre pensioner än vad i produktionen hårt arbetande tjänstemän och arbetare kan få i lön? Är svaret ja på denna fråga? I så fall har den socialdemokratiska regeringen sålt ut gamla hedervärda rättvisprinciper. Man har i så fall valt en ny väg för

Nr 51

Onsdagen den
15 december 1982

*Upphävande av
beslutet om
karensdagar,
m. m.*

Onsdagen den
15 december 1982

*Upphävande av
beslutet om
karensdagar,
m. m.*

svensk socialpolitik. Det är de starkas och de privilegierades sociala trygghet som socialdemokraterna i så fall slår vakt om.

Tro då inte att det går att med denna politik samla svenska folket kring en nationell krispolitik som öppnar vägen mot en ljusare framtid. En politik som öppnar portarna mot en nationell samling för att klara jobben, skapa en sund ekonomi och garantera en grundtrygghet för svenska folket måste bygga på en klart uttalad solidaritetsprincip. Det innebär i klartext att de bäst lottade – med höga inkomster, höga pensioner eller andra förmåner – måste gå före och bära den tyngsta bördan.

Det är utifrån denna principiella grundsyn som vi i centerpartiet format våra alternativ till regeringens proposition nr 55. Vi fullföljer i reservation nr 2 regeringen Fälldins principer för beräkning av basbeloppet. Detta innebär att de bäst ställda inom trygghetssystemet får göra vissa uppoffringar för att ge sitt bidrag till en sundare ekonomi. I linje med att vi anser att de sämst ställda pensionärerna bör skyddas så långt som möjligt mot den kraftiga inflation som blir följderna av regeringens devalvering, föreslår vi en uppräknings av pensionstillskottet med 4 % fr. o. m. den 1 juli 1983. Jag yrkar därför bifall till centerreservationerna nr 2 och 5 i socialförsäkringsutskottets betänkande nr 13.

Karin Israelsson kommer i ett senare anförande att motivera centerens ställningstagande i övriga frågor som behandlas i detta betänkande.

Anf. 92 KARIN NORDLANDER (vpk):

Herr talman! Jag kan instämma i Nils Carlshamres debattbeskrivning, och jag skall inte nämnvärt förlänga debatten.

I socialförsäkringsutskottets betänkande 1981/82:13 behandlas flera frågor med social inriktning, som har stor ekonomisk betydelse för skilda grupper i samhället. Det är frågor som har särskild betydelse, då de rör redan hårt drabbade grupper som är mer eller mindre beroende av samhällets sociala omsorg.

Trots upprepade försäkringar om vaktslående om de svaga grupperna i samhället, har under den senaste sexårsperioden en rad beslut med motsatt inriktning fattats, grundade på förslag från borgerliga regeringar och fattade av en borgerlig majoritet i riksdagen med en rösts övervikt.

Det känns angeläget att erinra om vad som bl. a. sägs i proposition 1980/81:20 om besparingar i statsverksamheten m. m. Där sägs:

”Från socialdepartementets huvudtitel på statsbudgeten bekostas främst olika sociala trygghetsanordningar som skall ge vård och service samt ekonomisk trygghet åt medborgarna. Dessa samhällsinsatser riktar sig främst till barnfamiljer, äldre, sjuka och handikappade. Det kan självfallet inte komma i fråga att i besparingssyfte vidta några åtgärder som skulle kunna äventyra vård och ekonomisk trygghet för dessa grupper.”

Verkligheten har här varit avslöjande: Allt fler hushåll har till följd av prisutvecklingen och den sociala nedrustningen hamnat under gränsen för existensminimum, en gräns som skall utgöra det ekonomiska minimikravet för oundgängliga levnadsomkostnader, en gräns som f. n. ligger lägre än de

beräkningar som gjorts av konsumentverket och sparbankerna för nödvändiga utgifter, en gräns som också skall utgöra underlag för direkt socialhjälp men som allt oftare underskrids, då kommunernas budget spruckit på grund av att behovet av direkt socialt stöd katastrofalt ökat i de flesta kommuner.

Sanningen är att samtliga borgerliga regeringars s. k. sparpaket har haft en klar fördelningspolitisk inriktning på överföring från de fattiga till de redan rika. Nämnas kan frågor om ändrad beräkningsgrund för basbeloppet, försämringen av delpensionen och bostadstilläggen, de minskade livsmedels-subsventionerna, fördyrade kostnader för sjuk- och tandvård, införandet av karensdagar vid sjukdom, försämrade reserabatter för pensionärer och studerande m. m. Listan på de försämringar som i första hand drabbar grupper med begränsad ekonomi kan bli lång, men jag skall begränsa mig till de frågor som handläggs av socialförsäkringsutskottet.

Det gäller först det förändrade beräkningsunderlaget för basbeloppet, som för samtliga pensionärer inneburit ett lägre pensionsbelopp än efter den gamla beräkningen, detta samtidigt som de fått vidkännas ökade utgifter inte bara för mat och hyra utan även för olika tjänster och behövlig service. Det som hittills har påverkat pensionsbeloppen mest negativt är att det inte, som förut har varit fallet, sker någon omräkning när priserna höjts över ett visst belopp. Omräkning sker endast en gång per år, vilket har accepterats av socialdemokraterna. Som upplysning kan nämnas att pensionen omräknades åtta gånger under åren 1979–1981.

Vpk fann det tillfredsställande när socialdemokraterna i valrörelsen lovade, att om de kom i regeringsställning, skulle de bl. a. återställa värdesäkringen av pensionerna. Vi har i vår motion konstaterat att regeringsförslaget har vissa brister. Det uppfyller inte helt kravet på återställande av värdesäkringen, då beslutet om fastställande av basbeloppet en gång per år kvarstår, liksom att prishöjningen på grund av devalveringen inte skall kompenseras.

Vi menar att den uppräknig av basbeloppet med 300 kr. som föreslagits är otillräcklig och därtill ger en ojämn fördelning. För en pensionär med enbart folkpension och pensionstillskott betyder detta ca 35 kr. i månaden, medan det för en pensionär med full ATP ger ca 130 kr. per månad.

Samtidigt betyder en höjning av livsmedelspriserna med 10 % under 1983, vilket säkert är lågt räknat, ökade utgifter för en ensamstående pensionär med ca 70 kr. per månad bara för mat, under förutsättning att han äter alla mål hemma. Äter han ett mål ute blir det högre kostnader. En kvinnlig pensionär klarar sig kanske litet bättre. Hon behöver inte så mycket kalorier och har ofta bättre förutsättningar att klara sin mathållning själv.

Detta är endast ett exempel på att hela ATP-systemet, som vpk har tagit upp i en särskild motion, är fördelningsmässigt orättvist. Den galopperande inflationen har ökat klyftorna mellan de högsta och de lägsta pensionerna. Deltidsanställda och lågavlönade drabbas särskilt hårt. Det synes alltmer angeläget att, som vpk har föreslagit, se över det nuvarande ATP-systemet och att alla pensionärer garanteras en ekonomiskt trygg ålderdom.

*Upphävande av
beslutet om
karensdagar,
m. m.*

*Upphävande av
beslutet om
karensdagar,
m. m.*

Regeringens förslag om tilläggsbelopp till basbeloppet om 300 kr. innebär också att det skall gälla vid beräkningen av studiemedel och beträffande förlängt barnbidrag och studiebidrag. Dessa förslag har biträttats av vänsterpartiet kommunisterna.

Nästa fråga gäller vallöftet om upphävande av beslutet om karensdagar vid sjukdom. När detta beslut fattades av riksdagen gav den dåvarande socialministern sken av att det var av omsorg om de svaga i samhället. Detta måste tolkas så att de sjuka och handikappade, som främst skulle drabbas av införandet av karensdagar, inte räknas till de svaga i samhället.

Ändå är det otvetydigt så, att de som drabbas av hög sjukfrekvens är bl. a. de handikappade, som oftare drabbas av akuta sjukdomar. Detsamma gäller de arbetare som har tunga, enformiga och hälsovådliga arbeten. Oftast är det så att de som har de mest påfrestande arbetena också har den sämsta arbetsmiljön, som leder till högre sjukfrekvens.

Vänsterpartiet kommunisterna framförde i den debatt som föregick beslutet om karensdagar, och vi vidhåller det fortfarande, att beslutet om karensdagar ingick i den orättvisa omfördelningspolitik som de borgerliga regeringarna så framgångsrikt företrädde. Många miljarder kronor har bytt ägare sedan 1976. Det har varit hårda svångremmar för folket och breda hängslen för kapitalet. Vi betecknade vidare införandet av karensdagar som en klasslag, vilket vi vidhåller. Vi var då överens med socialdemokraterna om att införandet av karensdagar var fördelningsmässigt orättvist och ingick som ett led i nedrustningen av det sociala trygghetssystemet, en nedrustning där de borgerliga har varit framgångsrika.

Vi är fortfarande överens om att upphäva beslutet om införandet av karensdagar. Men vpk är, som sagts upprepade gånger i dagens debatt, inte berett till en finansiering – som f. ö. är diskutabel – genom ett höjande av momsen. Särskilt gäller detta matmomsen som inte får höjas, då en höjning ofrånkomligt leder till högre matpriser, vilket ofrånkomligt hårdare drabbar alla med små inkomster som tvingas använda en större del av sin sammanlagda inkomst till inköp av mat. Matpriserna har f. ö. redan nått en nivå som för många hushåll ter sig orimlig och som även utan momshöjning kommer att stiga kraftigt under det kommande året.

Vänsterpartiet kommunisterna kan inte se en höjning av momsen som en rättvis fördelning av krisens bördor. Vpk har, som redan framhållits, förslag till andra åtgärder för finansiering av de givna vallöften, åtgärder som får rättvisare fördelningspolitiska effekter, vilket vi eftersträvar.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till de reservationer som undertecknats av vpk och som fogats till socialförsäkringsutskottets betänkanden.

Anf. 93 SVEN ASPLING (s):

Herr talman! När den borgerliga regeringen på hösten 1980 inledde den sociala nedrustningen, så innebar det en vändpunkt i den svenska trygghetspolitikens historia. Det var då man presenterade en första s. k. sparplan, som innebar en allvarlig nedskärning av viktiga sociala trygghetsreformer. Det

var då angreppet sattes in mot ATP och pensionernas värdesäkring. Vi har sedan upplevt hur reform efter reform angripits och försämrats.

I våras riktades angreppet mot sjukförsäkringen. Under minst sagt uppseendeväckande former drev den borgerliga riksdagsmajoriteten med utslagsröstens hjälp igenom beslutet om karensdagarnas införande och sjukförsäkringens försämring i andra avscenden. Ensidigt har de borgerliga sparaktionerna riktats mot sociala välfärdsreformer. Fördelningsspolitiskt har de ofta varit upprörande.

Väljarna såg till att denna politik fick ett slut i valet den 19 september. Den räkning den borgerliga regeringen lämnade efter sig konfirmerade de misslyckade regeringsåren: en samhällsekonomi i obalans, ett enormt budgetunderskott, en rekordstor arbetslöshet, en allvarlig social nedrustning. Det är denna verklighet vi i höst möter – en samhällsekonomi som i många avscenden är körd i botten, vilket förstärkts av en allvarlig internationell kris.

Vi har motsatt oss den sociala nedrustning som de borgerliga bedrivit. Samtidigt har vi deklarerat att samhällsekonomi inte ger något utrymme för några nya och kostnadskrävande reformer. Det är inte heller möjligt att nu och på en gång återställa alla de försämringar som de borgerliga drivit igenom under dessa år. Vår uppgift blir att målmedvetet och kraftfullt arbeta för att återge de sociala reformerna det värde de tidigare haft. Vår huvuduppgift är att slå vakt om det sociala trygghetssystem som arbetarrörelsen byggt upp i vårt land.

Redan i våras deklarerade vi att vid en socialdemokratisk valseger skulle vi se till att de tidigare gällande principerna för pensionernas värdesäkring återställdes, att beslutet om karensdagarnas införande och sjukförsäkringens försämring revs upp, att ersättningen från arbetslöshetsförsäkringen vid arbetslöshet förbättrades och att försämringen av barnomsorgens statsbidrag upphävdes.

Av dessa fyra åtaganden behandlar vi nu i de föreliggande betänkandena från socialförsäkringsutskottet pensionernas värdesäkring, upprivandet av beslutet om karensdagarnas införande samt höjningen av arbetsgivaravgiften för att till en del ersätta kostnaderna för förbättringen av arbetslöshetsförsäkringen. Det är således några av de helt grundläggande frågorna vi diskuterar här denna kväll.

Det kan finnas anledning att erinra om att det denna höst är 50 år sedan Per Albin Hansson bildade sin första socialdemokratiska regering. Det skedde i ett land som präglades av massarbetslöshet och fattigdom. Det var då den reformpolitik tog sin början som lade grunden till den välfärdspolitik som under mer än 40 år kom att prägla utvecklingen i vårt land. Milstolparna som markerat framstegen har varit många.

Det har ofta rått strid om de grundläggande reformerna på det sociala området, och det har inte sällan varit med knappa majoriteter reformerna kunnat föras i hamn och bli verklighet. ATP är ett sådant exempel.

Det har också funnits ett annat avgörande inslag i denna reformpolitik. Inga reformer har aktualiserats utan att de också ekonomiskt varit

Nr 51

Onsdagen den
15 december 1982

*Upphävande av
beslutet om
karensdagarna,
m. m.*

Onsdagen den
15 december 1982

*Upphävande av
beslutet om
karensdagar,
m. m.*

säkerställda. Det är en gammal hederlig socialdemokratisk tradition att alltid ange på vilket sätt reformerna skall finansieras och också tala om att en rättvis fördelningspolitik kostar pengar. Vi har bestämt vänt oss mot den lättsinniga löftespolitik som inte sällan demonstrerats såväl från borgerliga partier som från kommunisterna här i riksdagen. När vi nu står inför uppgiften att återställa värdet av viktiga reformer som de borgerliga raserat, har vi också anvisat finansieringskällorna för att täcka kostnaderna fullt ut.

När den borgerliga regeringen sänkte mervärdeskatten hösten 1981 föranledde detta ett inkomstbortfall för den redan hårt ansträngda statsbudgeten. Genom besparingar inom bl. a. socialförsäkringen fick pensionärer, sjuka och handikappade betala denna skattesänkning. Ur fördelningssynpunkt anser vi detta felaktigt. Vi har också hela tiden klargjort att våra löften om att återställa tryggheten för dessa grupper förutsätter en återgång till den nivå mervärdeskatten hade fram till hösten 1981 och att en mindre höjning av arbetsgivaravgiften är nödvändig. I konsekvens därmed har vi i utskottets betänkande klart angivit att förutsättningen är att riksdagen godkänner skatteutskottets förslag till en höjning av mervärdeskatten.

Herr talman! Det var den 26 maj i år som den borgerliga riksdagsmajoriteten med röstsiffrorna 169 mot 168 drev igenom beslutet om karensdagens införande och sjukförsäkringens försämring. Det är ett angeläget socialt rättvisekrav att det beslut som då drevs igenom nu undanröjs. Den kritik vi riktat mot detta beslut äger inte bara fortfarande sin giltighet utan har också förstärkts. Det är upprörande orättfärdigt att de sjuka och de mest utsatta grupperna genom beslutet skall betala räkningen för denna illa tillyxade borgerliga s. k. sparaktion. Ingen har kunnat bestrida att det är människor med de lägsta lönerna, de sämsta arbetsmiljöerna och de flesta olycksfallen som kommer i kläm. Främst är det industrins arbetargrupper och redan hårt pressade grupper av handikappade som drabbas.

Vår upprördhet kvarstår, när man erinrar sig hur denna kompromissprodukt tillkom och på vilket vilseledande sätt den presenterades. Beslutet var en direkt utmaning mot löntagarna. Det drevs igenom mot den samlade fackföreningsrörelsens bestämda protester. Man fick de borgerliga i riksdagen att ställa sig bakom ett uttalande, som innebär att genom riksdagens påtryckning utgår man från att arbetsgivarna i de nu förestående viktiga avtalsförhandlingarna skall lyckas försäkra de offentliganställdas och tjänstemännens avtalsreglerade sjukförmåner. Det understryker ytterligare hur orimligt beslutet i sin helhet är.

Man hade möjligen kunnat tro att beslutet i våras skulle ha föranlett de borgerliga att företa en självprövning och att de nu skulle ha funnit tiden mogen att ompröva sitt tidigare ställningstagande. I stället upplever vi hur de i sina motioner och reservationer inte bara vidhåller det beslut de drev igenom utan också söker rättfärdiggöra det med en allt ohållbarare argumentation.

Moderaterna hade ju i våras velat gå ännu längre och spara ytterligare 900 milj. kr. på de sjukas bekostnad. Under sken av att man betraktar vårens

*Upphävande av
beslutet om
karensdagar,
m. m.*

beslut som en "temporär lösning med vissa brister" avser man tydligen att komma igen och föreslå andra regler för att leva upp till sina ännu mera långtgående aktioner mot vårt sociala trygghetssystem.

Centern, som på ett särskilt sätt är förenad med den sociala nedrustningens epok vi upplevt, har i sin reservation satt på pränt att beslutet präglades av att "det slog vakt om de hälsosvaga och utsatta grupperna". Så står det faktiskt. Det finns ett gammalt svenskt ordspråk som säger att man kan bita huvudet av skammen. Centern besitter en viss färdighet i den konsten.

Naturligtvis markerar man även denna gång sin inställning och sitt motstånd till den grundläggande principen i hela vår socialförsäkring, nämligen att försäkringen skall ersätta det inkomstbortfall som i detta fall sjukdom medför. Man talar om att spännvidden mellan de högsta och de lägsta sjukpenningbeloppen minskar, men man undviker att tala om att hela aktionen går ut på att spara de stora beloppen på karensen – 1 500 milj. kr. av 1 900 milj. kr. Vilka som får sitta emellan är lätt att räkna ut. Det blir de mest utsatta grupperna.

Så tar man upp fridagsregeln, som enligt beslutet skall tas bort. Den har av centern använts som någon sorts räddningsplanka när man sökt försvara vad man har varit med om att ställa till. Man startade t. o. m. en annonskampanj i våras för att tala om hur de tre karensdagarna i vissa lägen slog och hur borttagandet av fridagsregeln i sådana fall kunde kompensera inkomstbortfallet. Jag tillät mig säga, att om centern skulle lyckas med sin kampanj, fanns det anledning att räkna med att sjukskrivningstiderna därmed förlängdes.

Nu är emellertid fridagsregeln ett problem för bl. a. deltids- och korttidsanställda. Vi har i betänkandet ingående redogjort för detta och för sjukpenningkommitténs arbete för att finna en lösning av frågan. Doris Håvik kommer att närmare redogöra för detta liksom för vissa andra frågor, bl. a. höjningen av arbetsgivaravgiften och studiestödet.

När det slutligen gäller folkpartiets agerande i fråga om karensen och försämringen av sjukförsäkringen, håller man sig även denna gång diskret i bakgrunden. I sin motion avvisar man på en rad förslaget om upphävande av beslutet om karensdagar m. m. Det är allt. Det kanske är bäst så. Vi minns ju alla förspelet till hela aktionen mot sjukförsäkringen och hur folkpartiet spelade en nog så framträdande roll. Man ville t. o. m. ha lagstiftning för att åstadkomma en "likvärdig självrisk för olika grupper på arbetsmarknaden". När man blev medveten om konsekvenserna av detta, backade man snabbt ut. Bränt barn skyr elden, brukar det heta. Det är väl orsaken till att man även denna gång vill ligga lågt. Jag tror inte att den s. k. socialliberala profilen blir bättre av det.

Herr talman! Det är i höst 25 år sedan vi utkämpade den första striden om vår tids största sociala trygghetsreform, nämligen ATP. Det var i oktober 1957 folkomröstningen om pensionsfrågan ägde rum. Striden om ATP gällde i hög grad finansieringen av pensionssystemet och värdesäkringen av pensionerna. Värdesäkringen är grunden för ATP.

Det beslut de borgerliga drev igenom hösten 1980 om förändringen av

Onsdagen den
15 december 1982

*Upphävande av
beslutet om
karensdagar,
m. m.*

beräkningsgrunderna för basbeloppet innebär en fortlöpande urholkning av pensionerna. Genom att försäkring läggs till försäkring, år efter år, blir den sammanlagda effekten mycket allvarlig.

Vi har i utskottsbtänkandet pekat på att även om energipriserna inte ökar mer än övriga priser, sker det en urholkning av basbeloppet som redan efter fem år uppgår till 4-5 %. Skulle energipriserna öka mer än konsumtionspriserna föranleder det en ännu snabbare urholkning av det framtida pensionskyddet. Det bör observeras att det var detta den borgerliga regeringen räknade med skulle ske, nämligen att energipriserna skulle öka snabbare än konsumtionspriserna.

Våra upprepade krav på en återgång till de tidigare beräkningsgrunderna har konsekvent avslagits av den borgerliga riksdagsmajoriteten. Detta kan inte tolkas på annat sätt än att det är en långtgående urholkning av pensionssystemet snarare än kortvariga besparingar som eftersträvas.

Vi vet att detta på sikt kan leda till att pensionsnivån sjunker från fastställda 65 % till 45 % av inkomsten under de aktiva åren. Det drabbar inte bara dagens pensionärer utan kanske främst dagens löntagare, när de en dag går i pension. Det är därför ytterst angeläget att återskapa tilltron till ATP och den allmänna pensioneringen. Risken är annars stor att vi får en starkt ökad privatisering av pensionstryggheten genom egna dyra pensionsanordningar som blir förbehållna främst de bättre situerade grupperna.

ATP-systemet är avsett att skapa trygghet under ålderdomen, och medborgarna bör kunna lita på att denna trygghet består. Det är därför vi med sådan styrka har drivit kravet på en återgång till de tidigare beräkningsgrunderna för basbeloppet. I föreliggande regeringsförslag föreslås också en sådan återgång från den 1 januari 1983. Därigenom slår de tidigare reglerna igenom vid beräkning av basbeloppet för år 1984.

Förutom att återställa värdesäkringen av pensionerna är det angeläget att motverka effekterna av att basbeloppet i fortsättningen kan ändras endast en gång per år. Den tidigare metoden att räkna upp basbeloppet efter det att priserna stigit med 3 % har under årens lopp varit föremål för kritik från pensionärernas organisationer. Man har bl. a. framfört krav på att förkorta tiden mellan indexhöjningarna genom att minska procentsatsen för utlösning av förändringen. Redan i början av detta år kom vi efter överläggningar med Pensionärernas riksorganisation fram till att en rimlig lösning kunde vara att vid fastställande av basbeloppet för 1983 räkna upp detta med ett belopp som skulle tjäna som kompensation för kommande prishöjningar. Jag hade f. ö. tillfälle att här i riksdagen i våras redogöra för detta.

Regeringen föreslår nu att en extra höjning av pensionsbeloppen genomförs den 1 januari 1983. Det innebär att vid beräkning av pensionsförmåner och därmed jämförbara ersättningar som skall utbetalas från den allmänna försäkringen skall till det basbelopp som fastställts att gälla från den 1 januari 1983 läggas 300 kr. Pensionen för exempelvis en ålderspensionär med folkpension och fullt pensionstillskott höjs därmed med 426 kr. utöver vad som följer av det fastställda basbeloppet.

Det kommer att krävas uppoffringar av alla om vi skall kunna föra vårt

land ur den ekonomiska krisen. Det är likaså viktigt att de bördor som är nödvändiga för att sysselsättningen och vårt ekonomiska oberoende skall kunna tryggas fördelas rättvist och efter bärkraft samt att alla grupper ställer upp och bär sin del av de nödvändiga uppoffringarna. Detta är också bakgrunden till att pensionärerna genom sina organisationer har förklarat sig beredda att i likhet med andra grupper avstå från kompensation för de prishöjningar som följer av devalveringen. Härigenom markerar även pensionärerna sin vilja att medverka vid återuppbyggnaden av vårt lands ekonomi.

Vad det sålunda gäller är en engångsåtgärd och ett viktigt bidrag för att vi med framgång skall kunna bekämpa den ekonomiska krisen.

Med litet skilda motiveringar yrkar de borgerliga partierna avslag på förslaget om värdesäkring av pensionerna.

Av förståeliga skäl har centern ett särskilt dåligt samvete i denna fråga. Som vanligt söker man blanda bort korten genom att påstå att pensionärerna egentligen inte alls har fått det sämre och att särskilt de sämst ställda pensionärerna genom pensionstillskotten har fått en förbättring. Vad man naturligtvis inte talar om är att ökningen av pensionerna har berott dels på att de varit värdesäkrade fullt ut fram till 1981, dels på att det åren 1969 och 1974 under den socialdemokratiska regeringsperioden fattades beslut om pensionstillskottens årliga utbyggnad fram till år 1981.

Årets höjning av pensionstillskotten med ytterligare 2 % är minst av allt någon kompensation för de försämringar man har drivit igenom sedan 1980. Detta är pensionärerna väl medvetna om, även om centern söker blanda bort korten.

Centern kritiserar nu förslaget om att ett belopp på 300 kr. skall läggas till basbeloppet för att kompensera att pensionerna i fortsättningen endast skall räknas upp en gång om året. Man säger att detta särskilt gynnar pensionärer med full ATP, medan deras eget förslag åstadkommer "en krympning av pensionsklyftorna". Därför vill man reducera beloppet till 100 kr. och samtidigt införa ett extra pensionstillskott på 4 % fr. o. m. den 1 juli 1983.

Centern var, liksom de övriga borgerliga partierna, motståndare till ATP. Centern har heller aldrig försummat något tillfälle att kritisera och misstänkliggöra ATP-systemet. I sak har man naturligtvis aldrig accepterat principen att pensionärerna skall vara garanterade en någorlunda bibehållen standard på ålderns dagar. Den s. k. inkomstbortfallsprincipen i vårt sociala försäkringssystem har man haft svårt att förlika sig med. Det har då passat att beskriva de s. k. orättvisorna genom att exemplifiera med pensionärer med högsta och lägsta ATP, med högsta och lägsta sjukpenning osv. – vi hörde alldeles nyss Gösta Andersson argumentera på det sättet. I detta mönster av osaklig propaganda har det också passat bra att tala om den s. k. grundtryggheten, utan att konkret ange vad man egentligen vill. I närmare sex år innehade man socialministerposten. Under den tiden åstadkom man bara försämringar för pensionärerna.

ATP är uppbyggt på fördelningsprincipen och ett kollektivt utgiftsuttag.

Nr 51

Onsdagen den
15 december 1982

*Upphävande av
beslutet om
karensdagar,
m. m.*

Man kan inte börja bygga in någon sorts individuell utgiftsuttag i systemet utan att rubba själva grundvalarna för ATP. Jag vill betona detta även med hänsyn till vpk:s sätt att angripa ATP och med hänsyn till deras reservation i utskottsbetänkandet.

Genom att centern och tydligen nu också vpk ensidigt redovisar pensionernas bruttobelopp söker man ge sken av upprörande orättvisor. Genom centerns förslag till nytt pensionstillskott har vi fått ett gott exempel på att man måste se till annat än pensionernas bruttobelopp när man skall jämföra effekten av regeringen och centerns förslag. Jag skulle gärna, herr talman, vilja rekommendera kammarens ledamöter att ta del av den redovisning som finns på sidorna 8 och 9 i socialförsäkringsutskottets betänkande nr 13.

Det extra avdraget vid beskattning och det kommunala bostadstillägget gör att nya pensionstillskott påverkar ATP-pensionärernas ekonomi långt upp i inkomstklasserna. Det är t. o. m. så att centerns förslag kan ge pensionärer med ganska hög ATP en högre kompensation än regeringens förslag. I motionen hävdas att det skulle bli ett väsentligt större tillskott för de högsta ATP-inkomsttagarna om regeringens förslag genomfördes. Skillnaden blir dock mycket liten sedan hänsyn tagits till bl. a. beskattningen. Jag kan f. ö. påpeka att skillnaden mellan det centern kallar de sämst ställda pensionärerna och de med de högsta ATP-pensionerna inte är så dramatiskt stor.

Vi har i utskottet fått utförliga beräkningar från budgetdepartementet om hur skillnaderna i disponibel inkomst inom pensionärskollektivet kraftigt minskat under hela 1970-talet. När man jämför olika pensionärsers inkomster med varandra är det nödvändigt att räkna in de utjämnande effekter som följer av pensionstillskotten, kommunala bostadstillägg och de särskilda beskattningsregler som gäller för pensionärer. Herr talman! Jag utgår ifrån att även centern, som har tillgång till beräkningarna, numera inser detta, så att vi i fortsättningen kan få en sakligare och mera verklighetsförankrad debatt om pensionernas storlek. När den socialdemokratiska regeringen genomförde och förbättrade pensionstillskottet, och även det kommunala bostadstillägget, var det för att ge de pensionärer som inte hade någon ATP eller en låg sådan en standardförbättring. Till viss del har vi lyckats, även om de borgerliga regeringarna lyckades försämma mycket.

Herr talman! De frågor som riksdagen nu har att ta ställning till är av avgörande betydelse för den sociala trygghet vi har byggt upp i vårt land. Det gäller att riva upp det beslut om karensdagarnas införande och sjukförsäkringens försämring som den borgerliga riksdagsmajoriteten drev igenom. Den klasslag som då tillkom drabbar i särskilt hög grad de mest utsatta grupperna i vårt samhälle.

Det gäller pensionernas värdesäkring och en återgång till tidigare beräkningsgrunder för basbeloppet. Vi måste slå vakt om den trygghet vi genom ATP och vårt pensionssystem har skapat. Det gäller inte bara dagens pensionärer, utan också de generationer som blir morgondagens pensionä-

rer. Här har riksdagen möjlighet att visa sin solidaritet med pensionärerna nu och för framtiden.

Solidaritet är aldrig viktigare än i tider av kris och ekonomiska svårigheter. De förslag som nu ligger på riksdagens bord handlar i sina grundläggande delar om solidaritet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till hemställan i socialförsäkringsutskottets betänkanden 9 och 13.

Anf. 94 GÖSTA ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! Sven Asplings argumentation är enkel. Den kan sammanfattas så här: Centerns förslag leder till social nedrustning, socialdemokraternas egna förslag innebär social rättvisa.

Dessa påståenden är vare sig hederliga eller sanningsenliga. Just därför aktar sig Sven Aspling noga för att gå in i konkreta diskussioner av det sociala trygghetssystemet. Men låt oss göra det!

Är det social rättvisa när socialdemokraterna kräver av de vanliga folkpensionärerna att de skall göra uppoffringar på ungefär 1 400 kr. per år för att klara devalveringen? Är det hederligt av socialdemokraterna att samtidigt påstå att det innebar en social nedrustning när regeringen Fälldin kompenserade de sämst lottade pensionärerna med höjda pensionstillskott?

Är det social rättvisa när arbetare och låginkomsttagare får bära större bördor för att klara den ekonomiska krisen än vad vissa privilegierade pensionärer med mycket höga pensioner får göra? Är det hederligt av socialdemokraterna att samtidigt beskylla centern för social nedrustning när vi vill spara en del på de pensioner som är långt större än vanliga löntagares inkomster?

Är det social rättvisa när regeringens devalvering och momshöjning kostar en tvåbarnsfamilj kanske 4 000–5 000 kr. per år samtidigt som man kompenserar med endast 600 kr.? Är det hederligt av socialdemokraterna att samtidigt beskylla centern för social nedrustning när vi vill rösta bort momshöjningen, som slår hårdast mot barnfamiljerna?

Så ser den konkreta verkligheten ut, och så borde vi diskutera den. Jag hoppas och tror att var och en här i kammaren – och även utanför den – har förmåga att bedöma vad som är social rättvisa.

Sedan till det räkneexempel som Sven Aspling hänvisade till i sitt anförande. Det hade varit på sin plats att redovisa att det räkneexemplet bygger på halvårseffekten av centerns förslag men på helårseffekten av regeringens förslag. Var och en kan lätt inse att det leder till en skevhet i jämförelsen.

Jag skulle önska att Sven Aspling och andra socialdemokrater ville medverka till en ingående analys av det sociala trygghetssystemet. Vore man beredd till en sådan debatt skulle vi, hoppas jag, kunna finna en gemensam ståndpunkt.

Nr 51

Onsdagen den
15 december 1982

*Upphävande av
beslutet om
karensdagar,
m. m.*

Onsdagen den
15 december 1982

*Upphävande av
beslutet om
karensdagar,
m. m.*

Anf. 95 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Herr talman! Sven Aspling talar – som man gör från socialdemokratiskt håll – om en påstådd social nedrustning. Låt mig på tre områden försöka beskriva hur det faktiskt ligger till.

När det gäller barnfamiljerna vill jag säga att barnbidraget sedan 1976 höjts från 1 800 kr. till 3 000 kr. I reala termer betyder det att det följde med penningvärdeförsämringen fram till 1981. Nu är vi beredda att höja det igen.

För flerbarnsfamiljerna infördes flerbarnstillägget. Det betyder för t. ex. en fyrbarnsfamilj att realökningen sedan 1976 blir över 10 %. Föräldraförsäkringen har byggts ut, rätten till ledighet för vård av sjukt barn har förbättrats, osv.

Nu äventyras den höjning av barnbidrag och flerbarnstillägg som så väl behövs av att socialdemokraterna villkorar det med höjd moms. Vem står för risken för social nedrustning i den frågan just nu?

Det andra området gäller pensionärerna. Från januari 1976 till januari 1982 har folkpension plus helt pensionstillskott ökat från 11 252 kr. per år till 24 920 kr. per år – i reala tal en ökning med 18 %. Ingen annan grupp har haft en så god inkomstutveckling. Så var det med talet om social nedrustning på den punkten.

Vi gjorde en mindre ändring i reglerna för indexuppräknningen. Den har haft liten ekonomisk betydelse jämfört med den 4-procentiga kompensation som enligt utsago uteblir för pensionärerna nästa år. Pensionärerna skall inte, oavsett hur låg pensionen är, få någon kompensation för devalverings-effekten. Vad är det för ett konstigt resonemang, Sven Aspling, som ligger till grund för att pensionärerna väl skall ha kompensation när spriten stiger i pris men inte när livsmedlen stiger i pris till följd av devalveringen?

Ett tredje område är karensdagarna. Folkpartiet ligger lågt i den frågan, säger Sven Aspling. Det mesta är ju väl tuggat på den punkten, så det behöver kanske inte tas om. Det har emellertid aldrig varit folkpartiets avsikt att införa lagstiftning om avtalsförbud, och vi kommer inte att medverka till det. Men om karensdagarna är så förhatliga, varför då äventyra också den frågan med den höjda momsen?

Anf. 96 KARIN NORDLANDER (vpk) replik:

Herr talman! Bara några ord med anledning av vad Sven Aspling sade om vpk:s krav på en översyn av ATP-systemet.

Det är inget nytt krav som vpk för fram. Redan 1959 sade vi i en motion att ATP-systemet har klasskillnaderna i samhället inbyggda i sig. Den som har haft en låg inkomst hela sitt liv får en låg pension på äldre dar. Det stämmer fortfarande. Men inflationen har gjort att beräkningsgrunden för ATP har stigit så att vissa människor kan få en pension som är större än vad en industriarbetare har i lön. Det är detta som vi reagerar mot.

Sven Aspling talade om bruttobelopp och nettobelopp och sade att skillnaderna inte blir så stora. Det är alldeles riktigt, men det är principen som vi är ute efter. Om pensionen inte kan bli högre än en industriarbetarlön,

blir skatten för dessa grupper lika. Det borde finnas möjligheter att sänka taket på inkomstberäkningen utan att man ändrar i ATP-systemet. Det finns flera möjligheter att göra systemet mer rättvist.

Anf. 97 NILS CARLSHAMRE (m) replik:

Herr talman! Jag hemställer att få antecknat till kammarens protokoll att jag inte har behov av någon replik med anledning av vare sig Sven Asplings anförande eller det därpå följande replikskiftet.

Anf. 98 SVEN ASPLING (s) replik:

Herr talman! Jag har flera ledamöter att replikera – Nils Carlshamre bortfaller dock.

Jag skulle under de här få minuterna vilja ta upp några centrala frågor med anledning av Gösta Anderssons och Ingemar Eliassons inlägg. Det är så typiskt för dem båda att de i sitt angrepp på oss försöker komma undan den grundläggande frågan. Den stora skillnaden mellan att rensa index från oljeprishöjningar och att räkna bort effekterna av en devalvering är att det i det senare fallet rör sig om en engångsåtgärd som inte får någon särskild effekt på det framtida pensionssystemet. En successiv urholkning av basbeloppet, som blir följderna om man tar bort energipriserna vid indexberäkningen, får däremot genomgripande konsekvenser främst för de kommande pensionärerna. Försämring läggs till försämring år efter år.

Jag har inte tidigare haft tillfälle att diskutera detta med Ingemar Eliasson, men när jag nu får det tillfället vill jag ge honom rådet: Studera detta, annars kommer ni snett i denna fråga som i så många andra frågor.

Tiden medger inte att jag berör familjepolitiken, men den har redan debatterats i timmar här. I stället skall jag hålla mig till pensionsfrågorna.

Till Gösta Andersson vill jag säga följande: Klyftorna mellan pensionärernas inkomster låter stora när man nämner bruttobeloppen. ATP-pensionären med 75 000 kr. i inkomst, vilken centern så flitigt använt för att exemplifiera de stora orättvisorna, har visserligen en pension som överstiger folkpensionens grundbelopp med 58 000 kr. Men sedan pensionstillskott och kommunalt bostadstillägg lagts till folkpensionärens grundpension och ATP-pensionären betalat skatt på sin pension, kan skillnaden mellan de både pensionärernas nettoinkomst minska ända ned till 5 000 kr. Jämför man folkpensionärens bruttoinkomst med den högsta inkomsten för en ATP-pensionär blir skillnaden 77 000 kr. Men om man ser till den disponibla inkomsten kan skillnaden reduceras till 14 000 kr.

Nu kan man naturligtvis med all rätt säga att denna skillnad på drygt 1 000 kr. i månaden är av betydelse. Men den illustrerar samtidigt den verklighet som centern aldrig talar om när man är ute för att angripa och misstänkliggöra ATP-systemet.

Gösta Andersson har tillgång till det material som utskottets kansli tagit fram och som delvis redovisas på s. 8 och 9 i socialförsäkringsutskottets betänkande. Han måste veta att centern har fel i fråga om de effekter som

*Upphävande av
beslutet om
karensdagar,
m. m.*

Onsdagen den
15 december 1982

*Upphävande av
beslutet om
karensdagar,
m. m.*

han påstår att regeringens förslag skulle få. Vid det här laget borde han ha lärt sig att kompensationen till pensionärerna med de högsta ATP-inkomsterna i realiteten, sedan tillskottet beaktats, gör att de får ett obetydligt högre belopp än folkpensionärerna med pensions- och kommunalt bostadstillägg. Det rör sig kanske bara om 10–20 kr.

Anf. 99 GÖSTA ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! Det vore just av Sven Aspling att erkänna att budgetdepartementets jämförelser avser halvårseffekten av centerns förslag. Det är enligt min mening en djupt orättvis jämförelse.

Sven Aspling påstår att pensionärernas uppoffring på grund av devalveringen är en engångsföreteelse. Men den får den oundvikliga effekten, om nu de sämst ställda pensionärerna skall bidra med 1 400 kr., att pensionsnivån sänks med det beloppet för lång tid framöver, såvida inte regeringen på nytt kompenserar dem. Det tror jag inte man tänker göra.

Det vore intressant att få ett svar från Sven Aspling på frågan om de principer som regeringen har diskuterat sig fram till med landets pensionärsorganisationer, framför allt PRO, kommer att tillämpas på andra områden där regeringen har inflytande. Kommer alltså även andra grupper att få göra motsvarande uppoffringar? Det borde vara enkelt att besvara den frågan med ett ja eller ett nej.

Det är litet ledsamt att det skall vara så svårt att förstå vad socialdemokraterna egentligen menar med social rättvisa. Om jag rätt har förstått deras företrädare här, är det enligt socialdemokraterna social rättvisa att kraftigt räkna upp pensionerna för höginkomsttagarna samtidigt som löntagare i vanliga inkomstlägen får bära bördorna av växande statsskulder. Enligt socialdemokraterna är det tydligen social rättvisa att en tvåbarnsfamilj får en ekonomisk smäll på 4 000–5 000 kr. genom devalveringen och momshöjningen. Jag skulle kunna ge en rad liknande exempel, men redan de anförda exemplen visar att socialdemokraterna står för en orättvis social politik. På den punkten känner jag inte igen partiet sedan tidigare år.

Det går aldrig att samla en nation bakom en sådan politik, om man vill bana väg för en sundare ekonomi. Det är en av de absolut viktigaste uppgifterna i vårt samhälle. Då måste den principen gälla att de som har de bästa förutsättningarna, den bästa ekonomin eller de högsta pensionerna också måste bära de största bördorna. Det är utifrån dessa principer som centern formulerat sina reservationer i socialförsäkringsutskottet.

Anf. 100 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Herr talman! Sven Aspling säger att det blir en engångseffekt när man inte får kompensation för, låt oss säga, 4 % av devalveringseffekten. Men om man går miste om den kompensationen är det klart att basen blir lägre för höjningar varje år senare. Det betyder alltså att det egentligen inte är en engångseffekt, utan att det är en bestående förlust som pensionärerna här gör. Det är möjligt att detta är ett rimligt resultat med hänsyn till den åtstramning som behövs, men då borde man inte ha lovat kompensation för

all inflation, något som socialdemokraterna gjort.

Vidare fick jag inget svar på frågan: Varför är det så angeläget att kompensera pensionärerna när brännvinet stiger i pris men inte för alla prishöjningar på de dagliga nödvändiga livsmedlen? Jag tycker att det är en ganska egendomlig prioritering som man här gör.

Inte heller fick jag något svar när det gäller karensdagarna. Jag kan hålla med om att det hade varit bäst att slippa införa karensdagarna igen. Men om dessa nu är så förhatliga att deras borttagande hör till de fyra prioriterade vallöftena, varför då äventyra borttagandet av karensdagarna genom kravet på momshöjning? Sanningen är ju att socialdemokraterna med den här uppläggningsen tycker att karensdagarna är acceptabla vid 20 % moms men oacceptabla vid 22 % moms. Vart tog alla de sociala skälen vägen?

Sedan, herr talman, har jag behov av att använda min replik till att fästa kammarens uppmärksamhet vid att herr Carlshamre inte hade någon invändning att göra mot herr Asplings anförande.

Nr 51

Onsdagen den
15 december 1982

*Upphävande av
beslutet om
karensdagar,
m. m.*

Anf. 101 SVEN ASPLING (s) replik:

Herr talman! Jag skall börja med Gösta Andersson, som talar om halvårseffekter. Om man skall göra jämförelser mellan å ena sidan centerns förslag om nytt pensionstillskott och 100 kr. i tilläggsbelopp till basbeloppet och å andra sidan vårt förslag om enbart ett tilläggsbelopp men på 300 kr., måste man jämföra samma tid, nämligen år 1983. De 850 kronorna avser ju delvis år 1984. Hur pensionsbeloppet skall se ut 1984 får vi diskutera när den saken blir aktuell.

För 1983 är det otvivelaktigt så att centerns modell kan ge inte bara pensionärer med enbart pensionstillskott utan även ATP-pensionärer med inkomster på upp till 60 000 kr. en något bättre kompensation. Pensionärer med inkomster strax under 30 000 kr. får däremot en något sämre kompensation med centerns förslag än med vårt. Det är en stor grupp pensionärer som ligger i detta inkomstskikt.

Sedan blir man inom centern upprörd över att de högsta ATP-pensionärerna med regeringens förslag får ett större tillskott än övriga. Nu är det emellertid så, Gösta Andersson, att ju högre pension man har, desto mer förlorar man samtidigt på att basbeloppet räknas upp endast en gång per år.

Vi har också i utskottsbetänkandet visat att kompensationen till pensionärerna med de hösta ATP-inkomsterna i realiteten – sedan tillskottet beskattats fullt ut – blir obetydligt högre än för pensionärer som bara har folkpension och pensionstillskott. För statsbudgeten blir centerns förslag också betydligt dyrare under år 1983 och i än högre grad i framtiden.

Eftersom det i dag har talats mycket om studiecirklar skulle jag vilja säga till Gösta Andersson att det inte är hederligt att fortsätta den här argumentationen när han nu har tillgång till ett i alla avscenden upplysande sakmaterial. Efter att ha hört hans partiordförande lägga ut texten i dag på eftermiddagen undrar jag, om inte Gösta Andersson bör ta initiativet just till

Onsdagen den
15 december 1982

*Upphävande av
beslutet om
karensdagar,
m. m.*

en studiecirkel så att ni åtminstone internt blir klara över vad ni egentligen talar om.

Till Ingemar Eliasson vill jag bara säga att vi har en tradition i detta parti, och när vi har gett de fyra löftena har vi därmed också sagt att de skall finansieras. Jag behöver inte förklara för Ingemar Eliasson vilken upprördhet som föreligger beträffande beslutet om karensdagar och vilket elände ni kan ställa till med hänsyn till avtalsförhandlingarna som nu förestår.

Tredje vice talmannen anmälde att Gösta Andersson och Ingemar Eliasson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 102 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! Under vårens riksmöte beslutades om förändringar i sjukförsäkringen. Beslutet präglades av sin fördelningspolitiska effekt och tog hänsyn till den enskildes situation. Orsaken till förändringarna inom sjukförsäkringen var att besparingar krävdes på grund av vårt lands ekonomiska situation.

Diskussionens vågor gick höga inte minst inför förslaget om införande av karensdagar. Det är kanske på sin plats att i dag påminna Ingemar Eliasson om vem som införde kravet på lagstiftning i den proposition som lades; det kom nämligen från folkpartihåll.

Nu föreslår regeringen att detta beslut upphävs. Finansieringen är som bekant knuten till en momshöjning. Vårens beslut hade en solidarisk profil. Den fördelningspolitiska effekten var viktig i detta förändringsbeslut. Hänsyn togs till de människor som på grund av täta sjukdomsfall ofta anlidade sjukförsäkringen genom ett speciellt högkostnadsskydd. Borttagandet av fridagsregeln gav rättvisa till alla dem som inte får ersättning för sjukdom under fridagar om sjukdomen varar mindre än sex dagar. 20-dagarsregeln bibehölls; den innebär ju att nytt sjukdomsfall under den perioden betraktas som en fortsättning på föregående sjukperiod.

Justeringar av de högre ersättningsbeloppen visade på en solidaritet i sparåtgärderna. De högre inkomstgrupperna kan bättre bära de sparåtgärder som beslutet innebär. Det borde vara självklart att de som i dag uppbär 329 kr. i ersättning vid inkomstbortfall på grund av sjukdom skall kunna dela med sig av detta för att tillförsäkra vårt trygghetssystem ekonomiska förutsättningar även i framtiden. Denna förändring skulle ske för den inkomsttagare som enligt basbeloppet 1982 har en inkomst på mellan 97 900 och 133 500 kr. Det anser jag på intet sätt oskäligt. Det talar däremot starkt för en solidaritet med människor som inte har samma inkomster. Sänkningen av ersättningen till 87 % upphör även vid sjukdomsfall som varar längre än 90 dagar, och förändringen har därmed fått en klar inriktning på stöd till dem som bäst behöver stödet.

Justeringarna i sjukförsäkringssystemet innebär för den enskilde en marginell förändring. De pekar också på det faktum att det finns skäl att från

samhällets sida kräva att den enskilde själv bistår med en självrisk även i detta försäkringssystem.

Socialdemokraternas sätt att driva sin politik har betydligt brutalare slagit mot just de svaga grupper man påstår sig värna om. Låginkomsttagare med stor försörjningsbörda har en viss given konsumtion. De fördyringar den konsumtionen nu utsatts för är av en helt annan dimension än den som blivit fallet om sjukförsäkringsersättningen förändrats. Devalveringseffekten och den ökade inflationen, där möjligheten till lönekomensation uteblir, slår oerhört hårt mot denna grupp. Livsmedelssubventioner som delas ut till alla kompenserar inte på långa vägar kostnadsökningarna i dessa familjer. Jag kan försäkra att man som enskild, sjuk och handikappad ser ett större hot i de ökade konsumtionskostnaderna än man någonsin har gjort i sparåtgärderna inom sjukförsäkringen.

Skälen för att de tidigare beslutade förändringarna i sjukförsäkringssystemet skall bibehållas är alltså lika starka i dag som skälen för förändringarna var då riksdagen i våras fattade beslut om deras genomförande.

Jag vill ytterligare stryka under det utskottet skriver i sitt betänkande om nödvändigheten av att frågan om en mer rättvis ersättning vid korttidsfrånvaro utreds. Fridagsregeln är i dag känd tack vare centerns agerande. Även frågan om sjukersättning för deltidsarbetande behöver en snar lösning, om talet om solidaritet med de svaga i samhället skall bli trovärdigt. Vi i centerpartiet anser det, som en följd av vår vidhållan vid den beslutade sjukersättningen, vara rimligt att man sänker sjukförsäkringsavgiften till 8,5 %. Vi ser det som en direkt följd av de lägre utgifter staten då får.

I stället anser vi att avgiften till folkpensionen bör höjas. Det är viktigt för framtiden att så sker. Riksdagens beslut i våras i sjukförsäkringsfrågan var också ett led i arbetet att för framtiden trygga pensionssystemet. Vi ser det också som en brist på fördelningspolitisk vilja att man vill riva upp beslutet om lägre kompensationsgrad, nämligen 60 %, i inkomstskiktet 5,5–7,5 basbelopp.

Med stöd av detta vill jag, herr talman, yrka bifall till centerns reservation nr 8 i socialförsäkringsutskottets betänkande nr 13.

I och med att devalveringen och en ökad inflation har urgröpt studiemedlen, det förlängda barnbidraget och studiebidragen och momshöjningen kommer att ge betydande merkostnader för de grupper som tillerkänns dessa bidrag, anser vi det vara skäligt att man kompenserar dessa grupper med ett tilläggsbelopp till basbeloppet. Vad vi inte accepterar är att man finansierar detta med en höjd moms. Effekten blir ju då att man ger en låg summa i komensation för en betydligt högre skatt, som drabbar konsumtionen. Vad som sker är att man ger med en hand och tar betydligt mer med den andra.

Jag yrkar bifall till centerns och vpk:s reservationer 11 och 13 i socialförsäkringsutskottets betänkande nr 13.

Med anledning av motion 1981/82:1274 av Martin Olsson och mig har utskottet inhämtat att sjukpenningkommittén behandlar den i motionen väckta frågeställningen. Motionen uppmärksammar förhållandet för dem

Nr 51

Onsdagen den
15 december 1982

*Upphävande av
beslutet om
karensdagar,
m. m.*

Onsdagen den
15 december 1982

*Upphävande av
beslutet om
karensdagar,
m. m.*

som erhåller KAS och ej är sjukpenningplacerade. Det vore av värde att sjukpenningkommittén så snabbt som möjligt slutförde sitt utredningsuppdrag. Det finns flera intressanta spörsmål som ligger hos den kommittén och som vore värda att man försökte komma till skott.

Herr talman! Jag nöjer mig med denna korta argumentation som stöd för yrkandet om bifall till centerpartiets reservationer i nämnda betänkande.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 103 DORIS HÅVIK (s):

Herr talman! Jag har i dag med stort intresse tagit del av debatten. Jag har hört påståenden om pensioner och sjukförsäkring som kan förtjäna att närmare kommenteras.

Jag hörde i dag Thorbjörn Fälldin tala mycket om att man springer ifrån verkligheten. Han var själv, såvitt jag kunde bedöma, i allra högsta grad på flykt undan verkligheten. Han talade om att de sämst ställda pensionärerna har fått fördubblade pensioner. Under valrörelsen frågade jag ofta dessa pensionärer: Är nu hundralappen dubbelt så mycket värd som den var 1976? Ingen hade upptäckt att köpkraften hade ökat så kolossalt. Tvärtom kände de att det hade uppstått försämringar.

Thorbjörn Fälldin pekade på att det nu föreligger ett förslag för de sämst ställda pensionärerna och att centern kommer med ett förslag om ytterligare pensionstillskott just till de pensionärer som ställdes utanför ATP och därigenom inte har kunnat få pensionstillskott. Detta är ganska intressant, och jag tror att det förtjänar att närmare kommenteras.

Det var faktiskt så att centern i slutet av 1950-talet sade att man skulle utgöra en garant för att människor inte skulle behöva tvångspensioneras i vårt land. Vi fick ATP, och jag tror inte att människor känner sig tvångspensionerade på något sätt. Snarare har det inneburit en social, kulturell och ekonomisk frihet att människor har fått denna ekonomiska trygghet.

Jag vill nog säga att centern genom en i många fall mycket osaklig propaganda i hög grad bidrog till att många egna företagare ställde sig utanför ATP-systemet. Jag har tidigare i denna kammare många gånger pekat på att det funnits fem möjligheter att gå in i ATP-systemet igen, och väldigt många har utnyttjat dessa möjligheter.

När vi tittade litet grand på proposition 1980/81:178, som är signerad av Karin Söder, fann vi att den innehåller ett förbud mot att egna företagare i fortsättningen ställer sig utanför ATP. Det tyckte vi var bra, och vi stödde det förslaget. Det tog ganska lång tid – från slutet av 1950-talet till den 26 mars 1981, när denna proposition är daterad – innan man från centerns sida förstod att man inte skall tillåta någon att stå utanför systemet. Det hade varit på sin plats att i den propositionen föreslå att de pensionärer som stått utanför systemet och därigenom inte hade pensionstillskott skulle få det. Det var just där ett sådant förslag hörde hemma. Men det fanns inget sådant förslag. När

man sedan kom med ett pensionstillskott från 1982 – eftersom det som socialdemokraterna hade föreslagit gick ut den 30 juni 1982 – föreslog man 2 %. Det var inte på något sätt knutet till det tidigare pensionstillskottet. Man ansåg denna grupp så missgynnad att man därigenom hade kunnat låta dem få del av de 2 % som nu beviljades. Men inte ens det gjorde man i det sammanhanget.

Därför är det litet underligt att läsa i reservation 5 att centern anser att pensionärerna skall ges 4 % högre pensionstillskott och att det skall gälla dem som ställt sig utanför ATP-systemet. Jag tror att det är väldigt klokt att centern bara har med detta i motiven i reservationen och att man inte följer upp det i en hemställan. Det hade varit litet väl starkt att agera på det sättet. Det fanns dock två socialministrar som var centerpartister, Rune Gustavsson och Karin Söder, under sex år, och ingen av dem ansåg det tydligen angeläget att införa pensionstillskott för dessa grupper. Och nu verkar det som om de i sin motion har tilltro till socialdemokraterna på den punkten. Låg mig redan nu säga vad som har sagts många gånger, nämligen att jag inte tror att ni kommer att tillmötesgå. Ni kommer att bli besvikna på oss, förmodar jag. Men besvikelse har ni väl anledning att hysa över de socialministrar som ni hade nära kontakt med men som inte följde upp de frågor som var angelägna för er.

Karin Israelsson talade om sjukförsäkringen och pekade på att man solidariskt ställde upp för de sämst ställda just när det gällde rätten till sjukpenning. Jag har plockat fram en statistik som visar sjukligheten de senaste tre åren. 35 % har aldrig utnyttjat sjukförsäkringen. 15 % har utnyttjat den under en till tre dagar. 50 % har varit sjuka längre än tre dagar. Det är alltså de hälsosvaga som drabbas.

Detta är ingen låglöneprofil, Karin Israelsson. Man skulle spara ungefär 1 800 milj. kr. på reformen. De som hade inkomster mellan 5,5 och 7,5 gånger basbeloppet skulle få sin kompensationsnivå sänkt från 90 till 60 %. På det skulle man av de 1 800 miljonerna tjäna 100 miljoner. Det betyder alltså att det var karensdagarna och den sänkta kompensationsnivån som skulle innebära de stora besparingarna.

Man pekar vidare på fridagsregeln. Karin Israelsson talar här om de deltidsanställda. Hon talar om dem som är korttidssjuka och som nu har en alldeles för låg kompensationsnivå. Jag delar den uppfattningen.

1978 fick vi direktiv av Rune Gustavsson att utreda de deltidsanställdas situation. De direktiven bedömde vi som positiva. Jag deltog själv i utredningsarbetet. Vi hade kommit väldigt långt på väg. Men den 2 oktober 1980 fick kommittén tilläggsdirektiv. Då skulle vi börja diskutera självrisk. Då skulle vi diskutera karensdagar, och det var bråttom. Arbetet skulle vara klart till mars 1981. Och det var det. Vi lämnade betänkandet till Karin Söder. Där fanns en modell för hur man skulle kunna lösa frågorna. Jag vill kalla det för en skiss. Det kunde ske inom ramen för nuvarande lagstiftning, alltså lag om allmän försäkring. Vi begärde att vi skulle få utreda frågan närmare. När propositionen om karensdagar kom den 10 mars 1982 fanns det inte ett ord om att vi närmare skulle utreda frågan om de deltidsanställdas

*Upphävande av
beslutet om
karensdagar,
m. m.*

Onsdagen den
15 december 1982

*Upphävande av
beslutet om
karensdagar,
m. m.*

kompensationsnivå. Vi har väntat hela tiden att vi skulle få fortsätta utredningsarbetet, men ingenting har hänt. Jag hoppas att vi skall kunna få möjligheter att fullfölja det påbörjade arbetet nu litet längre fram.

Det är just de utsatta grupperna som drabbas genom karenstidsförslaget. Det är de som har de hårda jobben. Det är livsmedelsarbetare som är utestängda från arbete, vårdpersonal, byggnadsarbetare. Just dessa grupper får betala detta. Det ansåg vi alldeles fel.

Sedan en liten korrigerig. Det fanns inte i propositionen någonting om lagstiftning, även om tankarna hade gått i de banorna. Lagstiftningsförslaget kom från folkpartiet – så långt har Karin Israelsson rätt. Men man upptäckte att de stora tjänstemannagrupperna skulle drabbas väldigt hårt. Därför fullföljde man inte modellen. Ändå fanns det en rekommendation att riksdagen skulle göra ett uttalande, att man i kommande avtalsförhandlingar skulle ta hänsyn till detta. Bara det att riksdagen skulle uttala sig i den riktningen var anmärkningsvärt.

Jag har tidigare sagt att det är tre dagar som man inte får ersättning för. I princip kan vi säga tre karensdagar – insjuknandedagen och två karensdagar.

Vad var det för högriskskydd som man skulle införa? Jo, man sade att ingen skulle behöva vidkännas mer än tio karensdagar. Man skall väl se litet på hur stort inkomstbortfallet blir. Om man är sjuk två dagar förlorar man 20 dagar i inkomst, innan man har uppnått de tio karensdagarna. Om man är sjuk tre dagar, innebär det att man har ett inkomstbortfall på 15 dagars inkomst, innan man uppnår högriskskyddet. Är man sjuk så pass ofta, finns det föreskrifter om att riks försäkringsverket efter sex sjukfall måste begära att vederbörande skall presentera läkarintyg. Men det var litet fiffigt att inte låta dem använda 20-dagarsregeln också när det gällde insjuknandedagen, för det innebär att det kommer att kosta väldigt mycket i inkomstbortfall, innan man fått de där tio dagarna. Så solidariteten och låglöneprofilen tror jag att man skall tala mycket tyst om, när man diskuterar förslaget om införande av karensdagar.

När det gäller just de deltidsanställda vet vi, och materialet i utredningen visar detta tydligt, att kompensationsnivån varierar mellan 27 % och upp till omkring 50 % jämfört med 90 % kompensationsnivå för andra. Vi tycker att det kan vara angeläget att utreda detta vidare, och vi hade hoppats att Karin Söder hade kunnat följa upp Rune Gustavssons intentioner. Han ville ju lösa den problematiken. Men vi fick inte fullfölja utredningsarbetet som hade fortskridit ganska långt.

Herr talman! Vi behandlar här socialförsäkringsutskottets betänkande nr 13, men det finns också ett betänkande nr 9 som handlar om höjning av arbetsmarknadsavgiften. Här skall vi ta ställning till denna avgift. I socialförsäkringsutskottet har vi tillstyrkt propositionens förslag om en höjning med 0,50 % för finansiering just när det gäller arbetslöshetsförsäkringen. Jag förmodar att arbetsmarknadsutskottets ledamöter kommer att ta upp en sakdebatt först i morgon, men jag skall yrka bifall till hemställen i socialförsäkringsutskottets betänkande nr 9.

Jag skall kanske säga ytterligare några ord, eftersom Karin Israelsson talade om motionen om KAS. Det är alldeles riktigt att Karin Israelsson och Martin Olsson har väckt en motion, där de framhåller att unga människor som får KAS inte har någon trygghet när det gäller sjukförsäkring och inte har möjligheter att bli inplacerade i en sjukpenningklass. Den problematiken uppmärksammade vi i sjukpenningkommittén. Vi skriver ju också i utskottsbetänkandet att frågan är föremål för prövning. Karin Israelsson väntar besked snart, och även vi i kommittén hoppas att arbetet snart skall bli klart. Som jag redan förut har antytt kom det litet annat arbete mellan för kommittén, nämligen hela självriskutredningen. Då fick de andra frågorna vänta. Men vi arbetar f. n. och hoppas att vi skall kunna vara klara före nästa halvårs utgång. För oss i kommittén är en lösning på dessa frågor lika angelägen som för Karin Israelsson och hennes medmotionär.

Beträffande studerande finns det ju ett tilläggsanslag, men därtill kommer att de får beräkna sitt studiestöd enligt det nya basbeloppet och med uppräknigen på 300 kr. Karin Israelsson och centern är med en bit. Ni är med på tilläggsanslaget, men ni är inte med på att knyta studiemedlen till de nya basbeloppen, som innebär en förbättring.

Herr talman! Jag skulle vilja sluta med att peka på vad vi *inte* har fått veta i dag. Här har det talats om försämringar för pensionärer, barnfamiljer och sjuka till följd av en momshöjning. Det hade emellertid varit mycket intressant att leka med tanken om en borgerlig regering skulle ha genomfört de mycket långtgående förslag som fanns för sparande inom just försäkringsområdet. Det gällde ju 12 miljarder kronor. Hade moderaterna styrt arbetet, hade det kommit att gälla 25 miljarder kronor. Jag är alldeles övertygad om att vi då verkligen hade fått tala om drastiska nedskärningar. Det hade varit intressant att veta vad det är ni döljer när ni angriper vad vi håller på med för att förbättra för de sämst ställda, för de grupper som verkligen behöver samhällets stöd.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till vad som hemställs i socialförsäkringsutskottets betänkanden 9 och 13 och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 104 KARIN ISRAELSSON (c) replik:

Herr talman! Jag hoppas att också Doris Håvik tänker litet längre än till det som debatten rör sig om för dagen. Jag antar att framtiden även för Doris Håvik kan te sig dystert när det gäller den ekonomiska situationen. De besparingsförslag som röstades igenom under vårens riksmöte såg jag som exempel på besparingar som tillförsäkrade oss ett trygghetssystem i framtiden. Man ställde där även solidariskt upp för de svaga.

Med den socialdemokratiska ekonomiska politiken drabbas de långtids-sjuka, de handikappade och de lågavlönade ytterligt hårt av alla pålagor som nu följer av devalveringen, den aviserade momshöjningen och arbetsgivaravgiftshöjningar som kommer att resultera i skattehöjningar på kommun- och landstingsnivå. Detta drabbar dessa grupper betydligt hårdare än vad någonsin förändringarna i sjukförsäkringssystemet hade gjort. Jag tycker att

*Upphävande av
beslutet om
karensdagar;
m. m.*

*Upphävande av
beslutet om
karensdagar,
m. m.*

det är viktigt att man ser på den totala effekten av de beslut som fattats, och jag vidhåller att beslutet om sjukförsäkringsförändringarna innebär att man solidariskt ställde upp också för de svaga grupperna.

I fråga om utskottets skrivning där man påminner om utredningen som skall se över den ersättning som utgår till deltidsanställda vid främst korttidsfrånvaro, så håller jag med Doris Håvik om att det är viktigt att den utredningen bedrivs skyndsamt för att tillförsäkra denna grupp det skydd som den borde få i solidarisk anda.

När det gäller vårt sätt att finansiera studiestödet, varvid vi inte ställer upp helt på basbeloppsförändringar, så är detta helt i linje med det förslag som centerpartiet har lagt fram i sin motion. Vi ser det som nödvändigt att tillförsäkra även de grupper det här gäller ett ökat stöd på grund av de förslag som man från socialdemokraterna ämnar genomföra och som också sänker deras möjligheter till konsumtion.

Jag hoppas att man nu ger sig tid inom sjukpenningkommittén att se på vår motion och även på andra förslag som föreligger, så att man snart kan komma fram till en lösning. Men jag vill påminna Doris Håvik om den framtid som vi står inför. Det är inte säkert att de fyra vallöftena innebär de mest angelägna uppgifterna. Det kan finnas betydligt viktigare uppgifter för den svenska regeringen.

Anf. 105 DORIS HÅVIK (s) replik:

Herr talman! Karin Israelsson vidhåller att de svaga grupperna inte drabbades av karenstidsförslaget. Vi behöver bara gå till de uppvaktningar som gjordes hos utskottet, alla de brev vi fick från handikapporganisationer och från utsatta grupper, där man med kraft och på ett mycket övertygande sätt pekade på hur förslaget skulle slå för dessa grupper.

Karenstidsförslaget var olyckligt. Dessutom hade det ju inte inneburit de besparingar som det syftade till. Det var ett hastverk; man hade bråttom. Jag vill erinra om att Nils Carlshamre i debatten sade att han inte tyckte om propositionen. Men han ställde sig ändå bakom den som ett första steg i rätt riktning. Då kan man ju fråga sig vad "rätt riktning" skulle vara, eftersom vi hade sett motioner från moderata samlingspartiet med betydligt fler karensdagar och med en lägre kompensationsnivå. På den punkten kanske framtiden inte hade varit så ljus, om moderaterna hade fått styra sjukförsäkringens fortsatta utveckling, så att det skulle ha blivit en bättre sjukförsäkring för svenska folket, sett ur moderat synpunkt. Det kanske hade varit svårt att hänga med på den.

Vi gör så gott vi kan i sjukpenningkommittén, Karin Israelsson. Vi tar upp alla de förslag som har remitterats dit, behandlar dem seriöst och ser hur de kan passa in i ett lagförslag. Jag tycker att det är en angelägen fråga som Karin Israelsson motionerat om. Jag har ju redan sagt i mitt tidigare inlägg att vi räknar med att vara klara med vårt arbete under första halvåret 1983, förhoppningsvis någon gång i maj-juni.

Karin Israelsson frågade om vallöftena var det mest angelägna. Ja, i dag är de tydligen det, därför att svenska folket i val har visat att man tyckte så.

Valresultatet tyder ju på det – eller hur, Karin Israelsson? Det är just därför vi tar upp dessa frågor. Momshöjningen är inte någonting nytt. Jag har i dag gått tillbaka till protokollet från den 26 maj, då Karin Söder och jag debatterade karensdagarna. Då diskuterade vi just en momshöjning på 2 %. Det var aktuellt att diskutera detta redan då. Vi socialdemokrater fullföljde den debatten under hela valrörelsen, när vi pekade på hur dessa reformer skulle finansieras.

Anf. 106 KARIN ISRAELSSON (c) replik:

Herr talman! Det är synbart att det i dag kommer färre protester från olika ideella organisationer. Vad det beror på kan man naturligtvis grunna över. Men jag är säker på att de också i dag räknar på vad devalveringen, momshöjningen och en inflationstakt som rusar i höjden kommer att innebära för deras medlemmar. Jag är säker på att de protesterar och känner sig bestulna även genom de vallöften som socialdemokraterna har gått ut med, för inte var det i så stora ord som man under valrörelsen beskrev hur vallöftena skulle finansieras eller att en momshöjning var ett villkor för att vallöftena skulle kunna genomföras. Ingenting nämndes om devalveringens effekter. Ingenting nämndes om den ökade inflationstakten. Om man bara ger löften och inte visar på vad det krävs för att löftena skall kunna genomföras, kan man naturligtvis få röster.

Jag tror fortfarande att det förslag om förändringar i sjukförsäkringen som framlades i våras och som antogs av riksdagen var ett bra sätt att göra besparingar. Naturligtvis finns det också bekymmer när besparingar skall göras. Det är alltid svårt att gå in och skära. Det är lättare att ge fagra vallöften. Men för framtiden tror jag att vi måste se till att vi har ekonomi för att kunna ge en social trygghet åt de människor som då behöver det. Det är därför jag ställer upp på det här förslaget.

Anf. 107 DORIS HÅVIK (s) replik:

Herr talman! Det kan inte vara någon hemlighet att vi redan i maj diskuterade en momshöjning och att vi under hela valrörelsen diskuterade en höjning av momsens med 2 % och en höjning av arbetsgivaravgiften. Jag är övertygad om att samtliga vi socialdemokrater som deltog i valrörelsen hade med detta i vår information till dem som vi talade till.

Sedan säger Karin Israelsson att man inte kunde vara medveten om de effekter som en höjning av momsens skulle få. Vi var emot att sänka momsens när ni gjorde det. Man kan säga att vi på sätt och vis återställer momsens till den nivå på vilken vi ursprungligen ville att den skulle vara.

Låt mig bara i min slutreplik ta upp någonting om pensionerna. Karin Israelsson har inte berört detta, det gjorde Gösta Andersson. När ni urholkade beräkningen av basbeloppet, när ni fick en gradvis urholkning av pensionernas innehåll och värde, tror jag inte att det var besparingen som var det mest framträdande intresset. Besparingen blev ju ganska obetydlig.

Jag har sagt det förut, och jag upprepar det, herr talman: Detta är ett led i en politisk strategi just av den anledningen att man 1957 och 1958 sade att

Onsdagen den
15 december 1982

*Upphävande av
beslutet om
karensdagar,
m. m.*

man inte ville ha ATP. Man har inte velat ha det sedan heller, utan man har försökt på alla sätt att komma med attacker mot ATP-systemet. Man har tillfört nya grupper för vilka förmånerna skall utgå utan att motsvarande avgifter kommit in. Sådant tål inte ATP-systemet, och det bör Karin Israelsson och övriga vara väl medvetna om. Den debatten är också väldigt viktig att föra – tryggheten framöver, att man kan få den pension man var garanterad att få. Människor behöver kunna lita på och inrätta sin ekonomi efter de beslut som är fattade.

Säg inte att beslutet har en fördelningspolitisk profil eller att det tryggar de sämst ställda! Det gör det inte – men det var väl inte heller avsikten?

Talmannen anmälde att Karin Israelsson anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 108 Socialministern STEN ANDERSSON:

Herr talman! Visserligen instämmer jag i stort i Nils Carlshamres karakteristik av denna debatt, men jag blev ändå litet besviken över hans debattovillighet. Jag hade verkligen sett fram emot ett stilla och givande meningsutbyte med honom. Nu sade han att det är ingen mening att vi som kan frågan debatterar, då de som just ingenting kan sitta i någon studiecirkel och bestämmer vad det är som skall ske. För att ändå visa att han är kunnig, sade han sedan att det förslag till höjning av pensionerna som vi har lagt fram är bluff, därför att ökningen skulle ätas upp av den föreslagna momshöjningen. Men då visade herr Carlshamre just att han inte är så kunnig som han inbillar sig. Vårt förslag innebär ju att pensionärerna skall få kompensation för momshöjningen. Det är nog bäst att herr Carlshamre, liksom herr Fälldin, som han återopade, ansluter sig till en studiecirkel. Det kan väl aldrig vara så att herr Carlshamre har gått och blivit ringrostig?

Herr talman! De förslag som vi har lagt fram i proposition 55 har två huvudsyften: för det första att skapa en rättvisare fördelning och för det andra att medverka till en stabilisering av den svenska ekonomin. De motförslag som de borgerliga partierna har presenterat har rakt motsatt effekt – de ökar orättvisorna, och de äventyrar en stabilisering av ekonomin. Sven Aspling och Doris Håvik har på ett utmärkt sätt redovisat våra förslag och motiven för dem. Jag tänkte därför nöja mig med att kommentera ett par frågor av principiell natur, som har tagits upp både här i kammaren i dag och i den allmänna debatten tidigare.

Den första gäller de beskyllningar som riktats mot regeringen för att ta större hänsyn till organisationernas åsikter än till väljarna och riksdagen.

Demokratin hamnar på ett sluttande plan om en regering gör sig helt beroende av organisationerna, sade en borgerlig partiledare, som f. ö. har stor erfarenhet av politiska utförsbackar. En annan, mindre nogräknad eller om man så vill mer vårdslös borgerlig partiledare har talat om regeringens oblyga mutor till organisationerna. Båda har använt begreppet korporativism, och i den borgerliga pressen har man på sina håll inte ens dragit sig för att dra paralleller med Mussolinis förhatliga fascism.

Beskyllningarna är befängda och kan inte försvaras med att den ene just lidit ett katastrofalt valnederlag och den andre gripits av övermod och självöverskattning till följd av en valframgång. För, herr talman, vad är det egentligen som har hänt?

Jo, regeringen har, innan man fattat sitt beslut, resonerat och samrått med olika intressegrupper. Vi har på kort tid hunnit samtala med många sådana grupper, med pensionärernas organisationer. Pensionärernas riksorganisation och Sveriges folkpensionärers riksförbund, med de handikappades organisationer, HCK och DHR, med LO, TCO, SACO, Industriförbundet, Svenska arbetsgivareföreningen och många andra organisationer.

De här samtalen mellan regeringen och organisationerna innebär naturligtvis inte – som man har gjort gällande – att regeringen försöker komma undan sitt politiska ansvar. Det ligger självfallet helt på regeringen – inte på organisationerna. Ett sådant arbetssätt minskar inte heller i något avseende riksdagens suveränitet.

Vid de samtal som jag haft med företrädare för Pensionärernas riksorganisation och Sveriges folkpensionärers riksförbund om värdesäkringen av pensionerna har de förklarat som sin mening att pensionärerna i en svår tid är beredda att avstå från kompensation för de prisstegringar som föranletts av devalveringen om – och det är ett viktigt villkor – andra grupper, t. ex. löntagare och jordbrukare, gör detsamma. Gör inte andra grupper det har pensionärernas organisationer krävt – och självfallet också fått löfte om – nya överläggningar med regeringen. De har dessutom – liksom de handikappades organisation HCK – accepterat att medverka i den arbetsgrupp som skall utreda den teknik som skall användas vid anpassningen till devalveringen. Det finns åtminstone tre olika tekniker att använda.

Herr talman! Pensionärsorganisationernas inställning är glädjande men alls inte överraskande. Jag har de senaste åren deltagit vid många pensionärsmöten, lyssnat till många tal och läst många uttalanden av pensionärerna och deras organisationer. De har alla präglats av samma beredvillighet att ställa upp för landet, om bara uppoffringarna fördelas rättvist och ingår i en plan som verkligen kan ta landet ur den djupa ekonomiska krisen.

Låt mig citera ett av många sådana uttalanden, nämligen av ordföranden i den organisation som borgerliga politiker envisas med att kalla borgerlig, nämligen Sveriges folkpensionärers riksförbund. Ordföranden heter Hans Hansson, och i förbundets tidning Veteranposten skrev han förra hösten:

”Vid förbundsstyrelsens överläggning om hur förbundet skall ställa sig till eventuella förslag om standardsänkning, stod styrelsen fast vid den filosofi, som en överväldigande majoritet bland medlemmarna står bakom, nämligen: Om svenska folket solidariskt måste sänka sin standard för att klara landet ur krisen, så är vi beredda att taga vår del av bördan.”

Det överensstämmer helt med de deklamationer som den andra pensionsorganisationen, Pensionärernas riksorganisation, har gjort.

Men jag har också mött mycken oro bland pensionärerna.

*Upphävande av
beslutet om
karensdagar,
m. m.*

Onsdagen den
15 december 1982

*Upphävande av
beslutet om
karensdagar,
m. m.*

De har känt oro därför att de borgerliga regeringarna bröt sitt löfte att värdesäkra pensionerna.

De har känt oro för att ni i stället införde regler som innebär en smygande och systematisk urholkning av pensionerna och att ni gjorde det på så godtyckliga grunder att hela pensionssystemet på sikt slås sönder, vilket bl. a. riksförsäkringsverket har påvisat.

De har känt oro för att ni planerade nedskärningar i statsutgifterna med 12 resp. 25 miljarder, nedskärningar som hårt skulle ha drabbat även pensionärerna. Det talades om en 10-procentig sänkning av pensionerna och om höjd pensionsålder.

Vore det inte på sin plats att ni borgerliga i den här debatten – här och nu – ger besked om hur era planerade nedskärningar skulle ha drabbat pensionärerna, de handikappade och de sjuka? Herr Carlshamre kände inget behov av att yttra sig i den här debatten, men jag tror att de sjuka, de handikappade och pensionärerna har ett intresse av att få veta vad ni planerade att göra för att sänka deras standard.

Den starkaste oron gällde dock de borgerligas oförmåga att föra landet ur krisen. Den växande arbetslösheten, inte minst bland de unga, raset i industriinvesteringarna och i produktionen och de vidgade klyftorna i samhället upplevde pensionärerna som ett hot.

Herr talman! Det är naturligtvis en styrka – inte en svaghet och inte ett hot – för vår demokrati när som nu skett pensionärerna förklarat sig beredda att i en svår tid göra samma uppoffringar som andra grupper. Det betyder att den generation som upplevde 1930-talets kris och som den gången lyfte landet ur krisen och sedan började bygga Välfärdssverige nu är beredd att på nytt gå i spetsen för att få landet ur dagens kris. Det är något som pensionärerna enligt min mening bör tackas och hedras för i stället för att anklagas och angripas.

Regeringen framhårdar således!

Vi kommer också främgent att resonera och samråda med olika intressegrupper, också med grupper som inte i allt delar arbetarrörelsens idéer och värderingar. Finns den goda viljan till samförstånd, då är det i regel möjligt att finna en minsta gemensam nämnare också mellan åsikter som från början tycks ligga långt ifrån varandra. Vi lever f. ö. i en tid då det är viktigare än någonsin – inte minst för politiker – att mer ta fasta på det som förenar än på det som skiljer. Vi måste kunna och vilja resonera med varandra.

Hade ni borgerliga under er regeringstid följt den regeln, då skulle mycket elände och många misstag ha kunnat undvikas.

Ett sådant misstag – och ett allvarligt sådant – var de försämringar i sjukförsäkringen som ni drev igenom i riksdagen i våras. Hade ni varit det minsta lyhörda för stämningar och samtal på arbetsplatserna skulle centerpartiet och resten av borgerligheten inte ha hamnat i en situation där de som man ibland på borgerligt håll kallar "blåblusens folk" fått det sämre i sjukpenningshänseende än andra människor. Det var just vad som var på väg att ske. Få politiska förslag och beslut har utlöst en sådan vrede på

arbetsplatserna. Förslaget uppfattades som ohöjld klasslagstiftning. Just de grupper som bäst behöver sjukersättning från första sjukdagen – de med de tunga och slitsamma jobben – skulle ha drabbats särskilt hårt av karensdagar och sänkt ersättning vid sjukdom.

Lika hårt skulle en annan grupp med stor sjukfrekvens ha drabbats av orättvisorna.

Handikappförbundens centralkommitté skriver i ett brev till regeringen att "det hittills mest allvarliga angreppet emot det sociala trygghetssystemet är utan tvekan beslutet om ökad självrisk i sjukförsäkringen. --- Ökad självrisk drabbar i första hand handikappade, kroniskt sjuka och andra hälsosvaga grupper."

I det uttalandet instämde centerpartiets, folkpartiets och moderaternas representanter i beredningsgruppen för internationella handikappåret. Men här i riksdagen säger moderaterna och folkpartiet nej, och centerpartiet säger nej med motiveringen att besparingarna också i vad gäller sjukförsäkringen är väl avvägda och därför bör ligga fast.

Att moderaterna framhårdar är ingen överraskning. Det partiet bekymrar sig nu som alltid mer om höginkomsttagarnas skatteavdrag än om de sjuka och de arbetslösa.

Men att centern inte tagit något som helst intryck av protesterna och den nedgörande kritiken ens från de egna leden utan håller fast vid ett socialt orättfärdigt förslag, det är för mig och många andra en besvikelse.

Herr talman! Det ställningstagande riksdagen skall göra i sjukförsäkringsfrågan gäller framför allt människors rätt till trygghet men har också stor betydelse för våra möjligheter att föra en framgångsrik stabiliseringspolitik.

I ett gemensamt uttalande från LO, PTK, SKTF och TCO-S den 8 maj i år heter det bl. a.: "Regeringens förslag om karensdagar är det största hotet mot en lugn och balanserad avtalsrörelse."

Herr talman! Det vorc ytterligt oklokt att genom införande av en utpräglad klasslag ytterligare försvåra avtalsrörelsen!

Anf. 109 GÖSTA ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! Sten Andersson gav beskedet att samma principer bör gälla för de utlandsanställda som gäller vid uppjörelsen med pensionärerna. Men då vill jag göra Sten Andersson uppmärksam på en viktig faktor. Lars Sandberg, som är ordförande för PRO, är också ordförande för statens utlandslönenämnd. I den nämnden har Lars Sandberg varit med om att fatta ett viktigt beslut som strider mot den princip som Sten Andersson nyss har anslutit sig till. I nämnden har man den 22 oktober – Sten Andersson kan få låna protokollet av mig – fattat beslut om att de utlandsanställda fullt ut skall kompenseras för devalveringen.

Då är min fråga: Är dessa i regel välavlönade grupper i större behov av kompensation än landets folkpensionärer, som har relativt låga pensioner? Min avgörande fråga till Sten Andersson lyder: Är det Sten Andersson som har gett direktiven till PRO-ordföranden Lars Sandberg att fatta det här

*Upphävande av
beslutet om
karensdagar,
m. m.*

Onsdagen den
15 december 1982

*Upphävande av
beslutet om
karensdagar,
m. m.*

beslutet i statens utlandslönenämnd? Det är en viktig sak att få besked om, när Sten Andersson samtidigt i denna talarstol säger att de icke-socialistiska partierna medverkar till sociala orättvisor.

Jag vill ha en viktig förklaring av Sten Andersson. Det socialdemokratiska partiet anser tydligen att det är god social rättvisa med en 50-procentig självrisk i tandvårdsförsäkringen, vilket innebär betydande kostnader för den enskilde som har oturen att ha dåliga tänder. Socialdemokraterna ser däremot en förfärlig orättvisa i att en normalinkomsttagare i värsta fall får svara för 40 kr. i månaden genom självrisken i sjukförsäkringen. Förklara nu för svenska folket varför det är socialt riktigt att bära en stor självrisk i tandvården och förklara samtidigt varför en låg självrisk i sjukförsäkringen är socialt otillständig!

Anf. 110 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Herr talman! Socialministern undvek i sitt anförande med stor noggrannhet de frågeställningar som den här debatten egentligen gäller. Jag kan förstå det – socialdemokraterna har det ju litet besvärligt därvidlag.

Jag skall försöka summera frågeställningarna och ber om ett svar före voteringen – det är det vi behöver här i kammaren. Och jag skall upprepa detta med en papegojas envishet, om uttrycket känns igen. Sten Andersson.

För det första: Jag ifrågasätter inte ett ögonblick er omtanke om barnfamiljerna. Men varför då villkora den med momshöjningen? Varför missunnar ni, utan momshöjningen, barnfamiljerna kompensation för den inflation som har inträffat eller kommer att inträffa nästa år?

För det andra: Jag ifrågasätter inte ett ögonblick er omtanke om pensionärerna. Men varför är det viktigare att kompensera pensionärerna för höjning av spritpriset än för höjning av priserna på dagligvaror?

För det tredje: Jag ifrågasätter inte ett ögonblick er ovilja mot karensdagarna. Men varför då äventyra borttagandet av dem med kravet på en momshöjning? Varför är karensdagar acceptabla vid 20 % moms men oacceptabla vid 22 %? Hotar inte karensdagarna avtalsrörelsen om momsen ligger på 20 %?

För det fjärde och sista: Jag ifrågasätter inte ett ögonblick er omtanke om barnomsorgen. Men varför då äventyra den höjning av statsbidragen som ni vill genomföra med kravet på momshöjning?

Kort sagt: Varför sätter ni upp hårdare villkor för de prioriterade områdena än för de andra? Hur skall ni t. ex. förklara för barnfamiljerna att det inte blir några höjda barnbidrag om ni inte får klå dem på mera pengar än de får i höjda barnbidrag?

Anf. 111 NILS CARLSHAMRE (m) replik:

Herr talman! Nu har socialministern fått så många konkreta frågor att jag skall försöka undvika att formulera mig i frågeform för att inte lägga ytterligare lök på laxen.

Låt mig bara först förklara för Sten Andersson att när jag talar om olika

grader av sakkunskap så menar jag helt enkelt – vilket är ganska naturligt – att det är fackutskottet som begriper någonting i fackfrågorna, inte partiledare och ledamöter i finans- och skatteutskottet! Det är inte att gå in på personligheter.

Sedan skulle min egen okunnighet, om jag förstod Sten Andersson rätt – han var inte riktigt lika klar i artikulationen som han brukar vara, så jag kan ha hört fel, men jag tror att jag uppfattade det rätt – visas av det förhållandet att jag utgår ifrån att belastningen av en momshöjning med 2 % för en vanlig pensionär gått och väl tar ut den förbättring som föreslås i regeringens proposition. Jag vidhåller detta. En 2-procentig momshöjning för en vanlig pensionär med bara folkpension och pensionstillskott kan uppskattas innebära en kostnadsökning med omkring 40 kr. i månaden. Nästan hela inkomsten för pensionären är momsbelagd, för hyra och skatt går utanför. Ca 40 kr. i månaden, nästan 500 kr. om året, kostar momshöjningen. Vad regeringen erbjuder pensionärerna i den proposition som vi nu behandlar är för nästa år en höjning av pensionen med 426 kr. Det är 35:50 kr. i månaden. Låt oss säga att beloppen är likvärdiga – någon nämnvärd vinst är det i varje fall inte.

Nu tror jag faktiskt inte, Sten Andersson, att detta är någonting som regeringen kallblodigt har tänkt ut och genomfört för att komma åt pensionärens småslantar. Det är bara vad som så ofta inträffar för Sten Andersson och hans parti – man siktar åt ett håll och träffar åt ett annat. Resultatet blir vad en ännu tyngre företrädare för partiet för några år sedan med ett bevingat uttryck döpte till "oönskliga effekter". Det var inte avsett att det skulle bli så, men av bara farten råkade det bli så. Icke desto mindre kvarstår det faktum att den pensionär som har bara folkpension och pensionstillskott av Sten Andersson nästa år får 35:50 kr. mer i månaden, och det får han betala med 40 kr. i månaden.

Anf. 112 RUNE GUSTAVSSON (c) replik:

Herr talman! Jag är den representant för centern som deltog i utformandet av handikapprogrammet. Vi hade under det arbetet många diskussioner. Vi enade oss om kompromisskrivningar. Jag var medveten om att de knappt skulle vara undertecknade förrän socialdemokraterna skulle använda skrivningarna i valrörelsen, och det gjorde de flitigt. Det tog jag med knusende ro – för mig var det väsentligare att vi fick ett handikapprogram redovisat och överlämnat till regeringen än att socialdemokraterna skulle göra det till en stor valfråga.

Sten Andersson sade att socialdemokraterna med sin politik går in för att skapa en rättvisare fördelning. På vilket sätt, Sten Andersson? Ökad inflation medverkar inte till en rättvisare fördelning. Ökad inflation har socialdemokraterna tidigare fördömt; nu medverkar den till en rättvisare fördelning. Det blir ingen rättvisare fördelning på pensionsområdet, inte för barnfamiljerna osv.

Det var intressant att höra Sten Andersson citera en artikel förra hösten av Hans Hansson, ordförande i SFRF. Men den artikeln passade det inte att

*Upphävande av
beslutet om
karensdagar,
m. m.*

*Upphävande av
beslutet om
karensdagar,
m. m.*

citera före valet. Jag tror inte att Sten Andersson har läst upp den på ett enda valmöte. Då var det citat ur brev från bekymrade pensionärer om hur eländigt allt hade blivit. Men så fort valet var över kom det endast brev och uttalanden från pensionärer om hur tryggt allt var nu.

Visst är det en styrka att pensionärerna ställer upp. Ingen har förnekat det, och från centerns sida har vi inte angripit det. Vad vi har angripit är det sätt på vilket ni argumenterade tidigare och den helomvändning som ni nu har gjort. Jag tror visst att pensionärerna är beredda att ta stötar – de har varit beredda att ta hårda stötar förr. Men det är viktigt att driva en riktig fördelningspolitik även på pensionsområdet, och det gör inte ni med det förslag som ni har lagt.

Anf. 113 Socialministern STEN ANDERSSON:

Herr talman! Ingemar Eliasson kom ihåg en ordväxling som jag hade med Per Ahlmark. Han använde uttrycket "med en papegojas envetenhet". Jag talade om "en drucken papegojas envetenhet". Det där med brännvinet överlämnar jag till Ingemar Eliasson, så får vi se om det har en stimulerande och klargörande effekt.

Nils Carlshamre är kanske inte så ringrostig. Vi har känt varandra i ganska många år, och jag vet att Nils Carlshamre är en driven debattör. Därför blev jag litet besviken när han sade att han inte skulle ställa upp. Han är van att ta sig ur debattknipor och kapabel att i trängda situationer, om det behövs, förvandla svart till vitt.

Nu är nog Nils Carlshamre i en verkligt trängd och ganska omöjlig situation. Jag är nämligen fullt och fast övertygad om att Nils Carlshamre har ett starkt och äkta socialt engagemang. Då måste det vara hopplöst för honom att i den här debatten företräda ett parti som öppet och oblygt vill slå vakt om höginkomsttagarnas avdrag, samtidigt som man utan misskund är beredd att kasta ut tiotusentals människor i arbetslöshet genom att säga nej till de ytterligare arbetsmarknadspolitiska åtgärder som regeringen föreslagit.

Lika hopplöst måste det kännas för Nils Carlshamre att på sitt partis vägnar tvingas säga nej till förbättringar för de sjuka och handikappade, samtidigt som det i det handlingsprogram som Nils Carlshamre varit med om att utarbeta står så här: "Från handikappsynpunkt är det därför väsentligt med ett sjukförsäkringssystem som inte ger ekonomiska avbräck vid sjukdom." På ett annat ställe i programmet står följande: "Värdesäkringen av de handikappades socialförsäkringsförmåner måste återställas."

I den arbetsgrupp som utarbetade detta framsynta program var Nils Carlshamre ordförande. Här i debatten uppträder han som talesman för ett parti som hävdar den rakt motsatta uppfattningen – försämringar för de sjuka och handikappade. Det måste, Nils Carlshamre, kännas hopplöst och olustigt för en socialt engagerad människa.

Jag skall också kort försöka bemöta vad Gösta Andersson tog upp. I valrörelsen sade företrädare för centerpartiet att regeringen planerade nedskärningar på 12 miljarder kronor och att dessa nedskärningar skulle ske,

som en ledande centerpartist sade, efter samma riktlinjer som tidigare nedskärningar. När vi begärde besked om vilka som skulle drabbas av dessa nedskärningar blev svaret att det skulle lämnas i oktober eller november. Moderaterna krävde som bekant nedskärningar på 25 miljarder kronor.

Nu, herrar Carlshamre och Gösta Andersson, är vi inne i december månad. Ni har tillräckligt med repliktid kvar för att tala om för väljarna hur pensionärerna, de sjuka och handikappade skulle ha drabbats av alla era nedskärningar. Gör det, så kan väljarna verkligen jämföra vår politik med den borgerliga. Då kommer de att finna att valresultatet räddade dem undan en formlig slakt på sociala reformer.

Gösta Andersson och andra gör gällande att vi socialdemokrater står för en orätt fördelningspolitik på pensionsområdet. Ett bevis för det, som tidigare anfördes av en annan centerpartist – men jag förstår att det spökar också hos Gösta Andersson, även om han inte nämnde det nu –, var att tilläggsbeloppet på 300 kr. är att betrakta som en extra insats och därför bör fördelas annorlunda. Men detta tilläggsbelopp är ingen extra eller tillfällig insats. Det är en permanent företeelse avsedd att komma igen varje år, alltså en kompensation i förväg för en del av den väntade prisstegringen. De 300 kronorna motsvarar vad pensionärerna skulle ha fått vid en 6-procentig prisstegring, om den gamla 3-procentsregeln hade gällt, dvs. då pensionerna räknades upp varje gång prisnivån ökade med 3 %. Och, som sagt, denna kompensation i förväg är tänkt att ligga kvar år efter år.

Jag tror att det som Gösta Andersson egentligen är ute efter är att på nytt vädra det välkända centerföraktet för ATP och andra sociala anordningar, som ger ersättning för inkomstbortfall vid sjukdom, handikapp och pensionering. Pensionärer utan ATP får 426 kr. extra per år med regeringens politik, medan de som har högsta ATP får 1 455 kr. extra, säger Gösta Andersson och frågar: Vad är det för rättvisa i det? Jo, rättvisan framträder – även för herr Andersson, hoppas jag – om jag påminner om att vi har ett progressivt skattesystem i det här landet. Den som får 426 kr. extra får behålla hela det beloppet och får dessutom skattefritt KBT, medan den som har den allra högsta ATP-pensionen får sin pensionökning på toppen av inkomsten och får själv efter skatt behålla 600 kr. Den påstådda orättvisan blir, Gösta Andersson, när allt kommer omkring ganska lätt att fördra.

Det egendomliga – för att inte säga lömska – prisindex som ni införde för uppräknig av pensionerna innebär att ATP varje år systematiskt och långsiktigt urholkas. Om den allmänna prisnivån och energipriserna utvecklas lika i framtiden, får den arbetare eller tjänsteman som i dag är 45 år inte 65 % i pension utan bara 45 %. Utvecklas energipriserna snabbare än den allmänna prisnivån, får han ännu mindre. Antingen vet ni inte riktigt vad ni gör – och det är illa. Eller också vet ni vad ni gör – och då är det ännu värre.

Jag törs ändå påstå att vad ni och de övriga borgerliga är ute efter är att i smyg – utan att väljarna riktigt märker det i förstone – försöka åstadkomma det ni misslyckades med under ATP-striden, nämligen att slå sönder hela

*Upphävande av
beslutet om
karensdagar,
m. m.*

*Upphävande av
beslutet om
karensdagar,
m. m.*

ATP-systemet. Det är därför pensionärerna är så oroliga och så upprörda.

Anf. 114 NILS CARLSHAMRE (m) replik:

Herr talman! Det där förslaget till handikappolitiskt program för 1980-talet som lades fram i somras är ett på alla sätt förträffligt förslag. Det måtte jag väl veta – jag har ju skrivit det själv! Eller näst intill, för pennan fördes av en förträfflig tjänsteman i Sten Anderssons departement. Men jag var, som Sten Andersson mycket riktigt sade, ordförande i den arbetsgrupp som arbetade ut programmet, och jag står för varje ord i det programmet, vilket även moderata samlingspartiet gör. Jag har icke på någon punkt tagit avstånd från det, och jag har icke på någon punkt blivit desavouerad. Om Sten Andersson bara är snäll och observerar att detta är just vad namnet säger – ett handikappolitiskt program för 1980-talet – och inte ett program om allmän försäkring och inte ens ett program om pensioner i största allmänhet, så kan vi nog komma överens om detta. Jag står för varje ord i det programmet, och jag har som sagt icke på någon punkt blivit desavouerad.

Sedan tror jag att det är viktigt att pensionärer, för att inte tala om blivande pensionärer, är oroliga. Jag blir som snart blivande pensionär – det är inte så långt emellan oss förresten, Sten Andersson – också litet orolig, för vi vet egentligen inte så värst mycket. Om man tänker efter: Vad är vårt fina och omskrutna ATP egentligen? Jo, det är ett nytt system att från generation till generation, nästan från år till år, bestämma vad de aktiva generationerna vill kosta på de just nu pensionerade generationerna. Mycket mer är det inte. De invändningar som vi hade 1957, när Sten Andersson och jag – och även Sven Aspling – var ute och diskuterade sådana här saker i bygdegårdar, var bl. a. att ett av problemen med det ATP-system som då diskuterades och antogs var att en gång infört så skulle det inte gå att ersätta med någonting annat. Dess värre hade vi rätt, i varje fall på den punkten. Det är ekonomiskt och tekniskt omöjligt att byta ut det nuvarande ATP-systemet mot ett helt annat. Vi kan aldrig klara förpliktelserna, om vi skulle göra det. Men vi kan verkligen fråga oss, hur vi 10, 15 eller 20 år framåt skall klara pensionerna i en samhällsekonomi sådan som vi kan se framför oss i dag.

Jag tycker att det vore lugnande för pensionärerna och de blivande pensionärerna, om även Sten Andersson och hans parti började fundera över detta: Vilka modifikationer blir vi tvungna att göra? Vad skall vi göra för att rädda det bästa i systemet, så att inte alltihop försvinner i en katastrof? Det är faktiskt lätt hänt.

Om vi hjälps åt med det, vi som är så duktiga, tror jag att vi kan klara åtminstone de värsta problemen. Det ordnar sig inte av sig självt. Att påstå att de människor som anser att det kan behövas reformer och förändringar i vårt pensionssystem skulle vara ett hot mot pensionärernas framtida trygghet är att vända helt upp och ned på saken. Det är åter, Sten Andersson, att sikta åt ett håll och träffa åt ett annat.

Anf. 115 INGEMAR ELIASSON (fp) replik:

Herr talman! Socialministern har inget svar att lämna på mina fyra frågor. I stället överlämnar han till mig brännvin. Vad i all världen skall jag med det till? Vad är det för spritpennalism som socialministern utvecklar här i kammaren? Nej, nyktert och envist vill jag fortsätta att upprepa mina frågor till dess att jag får svar.

Men för att göra det litet enklare för socialministern skall jag nu reducera mina fyra frågor till två. För det första: Varför vill ni socialdemokrater klå barnfamiljerna på mer pengar med momshöjningen än ni ger tillbaka med höjda barnbidrag? Varför missunnar ni barnfamiljerna kompensation för de prisstegringar som inträffar utan momshöjning? För det andra: Varför kan ni socialdemokrater leva med karensdagar vid oförändrad moms nivå men tycker att de är så förhatliga om moms är 2 % högre? Vart tog alla de sociala skälen för ett slopande av karensdagar vägen? Och vart tog hotet mot avtalsrörelsen vägen? Gäller inte det oavsett moms nivå?

Nog måste det, herr socialminister, finnas svar på de här frågorna, för det kan väl inte vara så, att ni har glömt bort att tänka igenom er egen politik? Som gammal partisekreterare har Sten Andersson naturligtvis svar på alla frågor som kan ställas om er egen politik.

Anf. 116 GÖSTA ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! Jag skall mycket försynt upprepa en fråga som Sten Andersson inte besvarade: Har regeringen gett direktiv till statens utlandslönenämnd om att fullt ut kompensera de utlandsanställda för devalveringen? Har regeringen gett sådana direktiv kräver jag en förklaring av socialministern. Är det ett olycksfall i arbetet kan vi dra ett streck över hela frågan. Det är dock principiellt viktigt att få ett besked om hur det ligger till på den här punkten.

Sten Andersson försökte hävda att centern känner ett förakt för ATP-systemet. Det gör vi inte. Om Sten Andersson får tillfälle att läsa det material som säkert finns i socialdepartementet, kommer han att finna en skrivelse från LO där man klart och tydligt har redovisat de fördelningspolitiska bristerna inom ATP-systemet. Jag kan göra det enkelt för mig i talarstolen och säga att i princip har vi exakt samma uppfattning som LO om ATP-systemets fördelningspolitiska brister. Känner Sten Andersson för de fördelningspolitiska frågorna – och det tror jag att han gör – borde han läsa denna skrivelse.

Jag skall slutligen be socialministern om ytterligare ett svar. Det gäller tandvårdsförsäkringen. Det socialdemokratiska partiet har i denna försäkring accepterat en 50-procentig självrisk, vilket innebär betydande kostnader för en hel del svenskar som har dåliga tänder. Socialdemokraterna tycker samtidigt att det är förfärligt att en normalinkomsttagare i värsta fall skall få betala 40 kr: i månaden till följd av den självrisk som vi har föreslagit i sjukförsäkringen. Jag vill gärna att socialministern förklarar för både mig och svenska folket varför det är socialt riktigt att bära en stor självrisk i tandvårdsförsäkringen medan en liten självrisk i sjukförsäkringen enligt

Onsdagen den
15 december 1982

*Upphävande av
beslutet om
karensdagar,
m. m.*

socialdemokraterna är socialt otillständig. Jag skulle vara tacksam för svar på dessa frågor.

Anf. 117 Socialministern STEN ANDERSSON:

Herr talman! Först vill jag be om tillgift för att jag har varit för familjär i debatten. Jag har inte riktigt behärskat mig, utan lär två gånger sagt du till någon. Det skall jag undvika i fortsättningen.

Så bara ett par ord till Ingemar Eliasson. Jag har ingenting alls emot en debatt om barnfamiljerna. För dem borde vi tillsammans göra mycket mer. Men jag vägrar att föra en debatt på så eländiga villkor som de Ingemar Eliasson uppställt.

Det är fler än herr Eliasson som har tagit upp barnfamiljernas situation. Det är egentligen ganska modigt, eller kanske dumdrigt, eftersom barnfamiljerna hör till de grupper i samhället som hårdast drabbades av den borgerliga regeringspolitiken – det är förskräckligt att ni inte tycks känna till det. De drabbades bl. a. av kraftigt sänkta reallöner, genom att tiotusentals barnfamiljer förlorade sina bostädsbidrag och genom att barnomsorgens utbyggnad stoppades upp och statsbidragen till kommunerna sänktes. Med en sådan meritförteckning i bagaget borde nog de borgerliga tala litet mer lågmält.

Nu höjer vi barnbidragen – jag skulle dock önska att det vore med mycket mer. Flerbarnstilläggen fördubblas. Bostadstilläggen förbättras. Livsmedels-subventionerna höjs och läggs på sådana varor att det gynnar barnfamiljerna. Det borgerliga beslutet om sämre statsbidrag till barnomsorgen rivs upp. Det gynnar också barnfamiljerna. Sammanlagt satsar vi över 1,5 miljarder. Jag är medveten om att det borde vara mer, men herr Eliasson vill klara det genom att försämra sjukförsäkringen vilket också skulle drabba barnfamiljerna.

Så till herr Carlshamre. Jag tvivlar inte ett ögonblick på att Nils Carlshamre står för varje ord som finns skrivet i handikappprogrammet. Men försök inte inbilla mig att moderaterna gör det! Det är det som har försatt Nils Carlshamre i en debattknipa som han denna gång inte tar sig ur. Det hade Nils Carlshamre gjort, om han hade kunnat gå upp i denna talarstol och tala om hur man skall pruta 25 miljarder och samtidigt leva upp till det program som han som ordförande själv har varit med om att skriva.

Rune Gustavsson gjorde mig på denna punkt, besviken, eller i vart fall förvånad. Han sade att han visserligen har skrivit under handikappprogrammet men att det var en kompromiss. Detta kan möjligtvis ge det intrycket att han i själva verket inte står bakom programmet. Jag skulle gärna vilja veta hur det förhåller sig på den punkten.

Gösta Andersson har tidigare i debatten försökt skapa ett intryck av att det går omkring mängder av pensionärer i detta land med uppemot 200 000 kr. i pension. Jag är övertygad om att landets pensionärer inte riktigt känner igen denna beskrivning. Om man håller sig till verkligheten finner man att det finns ca 15 000 pensionärer med den högsta ATP:n, och den är 95 545 kr. inkl. folkpension. Det är alltså en bra bit kvar till 200 000, herr Andersson.

Det är inte heller särskilt vanligt att pensionärer har 17 000 kr. i allmän pension, som nämndes. Den lägsta folkpensionen med pensionstillskott är från den 1 januari 1983 – om våra förslag går igenom, och jag utgår från att de kommer att göra det – 27 947 kr. Till detta kommer de skattefria bostadsbidragen, dvs. KBT på 8 000–9 000 kr. Det blir 37 000 kr. netto. Det är visserligen inget större belopp, men det är trots allt, jämfört med vad många barnfamiljer har att leva på, ganska mycket, om vi ser till vad man har att leva på per konsumtionsenhet. Den genomsnittliga ATP-pensionen blir nästa år 42 615 kr. Detta visar hur orimlig debatten är.

Jag utgår från att Gösta Andersson och andra centerpartister verkligen tror att deras politik leder till en ökad jämlikhet, en utjämning mellan grupper, en rättvisare fördelning. Jag skall först ta pensionerna.

Ni vill egentligen gå ifrån inkomstbortfallsprincipen och minska de högsta inkomsttagarnas ATP. Men pensionärerna med den högsta ATP:n klarar sig alltid. De har nämligen en mycket starkare förhandlingsposition. Det visar tiden före ATP:s genomförande, då just dessa grupper i regel hade sin pensionsfråga löst genom SPP eller stats- och kommunal pension. De som råkar illa ut med centerns förslag är de stora grupperna arbetare och tjänstemän, som fick sin trygghet på gamla dagar och skyddet för efterlevande klarat genom ATP. Det är deras trygghet som hotas genom er politik.

Det är samma sak då det gäller försämringen av sjukförsäkringen, som ni har genomdrivit. Den är socialt orättfärdig. Och inte blir fördelningsprofilen bättre för att ni har sänkt sjukersättningen för de högsta inkomsttagarna från 90 till 60 %. De har också i denna fråga den starkare förhandlingspositionen och kommer med stor sannolikhet avtalsvägen att kunna klara full sjuklön. Det skulle i hög grad försvåra avtalsrörelsen. Och de som till slut drabbas är de som har den svagare förhandlingspositionen, de med de lägsta inkomsterna.

Herr talman! Ingenting som har sagts i denna debatt har rubbat de påståenden som jag gjorde inledningsvis. Den socialdemokratiska politiken leder till större rättvisa och medverkar till en stabilisering av vår ekonomi. Den borgerliga politiken ger det motsatta resultatet: större orättvisor och drastiskt minskade möjligheter att lotsa vårt land ur den djupa ekonomiska krisen. Därför bör den politiken avvisas, och det tror jag också kommer att ske.

Talmannen anmälde att Rune Gustavsson, Ingemar Eliasson och Gösta Andersson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 118 RUNE BACKLUND (c):

Herr talman! I socialförsäkringsutskottets betänkande nr 9 behandlas höjningen av arbetsmarknadsavgiften. Höjningen på en halv procent från 0,8 till 1,3 % är avsedd att finansiera de i proposition 55 föreslagna förändringarna av bidraget till arbetslöshetsförsäkringen. Centerns syn på de föreslagna

*Upphävande av
beslutet om
karensdagar,
m. m.*

Onsdagen den
15 december 1982

*Upphävande av
beslutet om
karensdagar,
m. m.*

förändringarna kommer att redovisas längre fram i debatten av centerns företrädare i arbetsmarknadsutskottet.

Det finns dock anledning att kort kommentera höjningen av arbetsmarknadsavgiften och sätta in den i sitt sammanhang tillsammans med övriga föreslagna förändringar av socialavgifterna.

Totalt berörs tre av socialavgifterna. Två föreslås höjda, utöver arbetsmarknadsavgiften också sjukförsäkringsavgiften, som höjs med en halv procent från 9 till 9,5 %. Däremot föreslås folkpensionsavgiften sänkt med en halv procent från 9,95 till 9,45 %. Sammantaget medför dessa förändringar en höjning av de totala avgifterna med en halv procent i förhållande till vårriksdagens beslut.

Den totala höjningen av löneavgifterna innebär ökade kostnader för företagen och kommunerna och bidrar därmed tillsammans med de övriga föreslagna skattehöjningarna till att spä på inflationen och öka kommunal-skatteerna. Den debatten har förts tidigare här i dag, och det finns ingen anledning att upprepa argumenten.

Det finns också anledning att se avgifternas storlek och inbördes relationer i ett längre perspektiv. Vi vet i dag att trycket på pensionssystemet kommer att öka. I takt med det växande antalet ålderspensionärer ökar utbetalningarna från pensionsfonderna. Med kännedom om det stora budgetunderskottet framstår det som helt nödvändigt att större delen av folkpensionerna täcks av folkpensionsavgiften. En ökning av ATP-avgifterna kommer också att bli nödvändig om utställda åtaganden skall kunna fullföljas. I det sammanhanget är de nu föreslagna förändringarna av avgifterna olyckliga och innebär ett in-tecknande av det begränsade ekonomiska utrymmet under kommande år.

Från centerns sida har vi i vår partimotion förordat dels att de besparingar som beslöts under vårriksdagen skall fullföljas, dels omfördelningar mellan socialavgifterna. Vi föreslår en ytterligare ökning av folkpensionsavgiften med en halv procent i förhållande till vårriksdagens beslut och en ytterligare sänkning av sjukförsäkringsavgiften med en halv procent samt yrkar avslag på höjningen av arbetsmarknadsavgiften. Sammantaget innebär detta oförändrat avgiftsuttag i förhållande till tidigare beslut. Vi flyttar därmed tyngdpunkten i avgiftsuttaget till den del som kommer att kräva allt större resurser under 1980-talet, dvs. pensionerna.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 1 i socialförsäkringsutskottets betänkande nr 9 och till centerreservationerna i socialförsäkringsutskottets betänkande nr 13.

Anf. 119 ARNE ANDERSSON i Ljung (m):

Herr talman! Jag kommer under några minuter att uppehålla mig vid jordbruksutskottets betänkande nr 21, som behandlar subventioneringen av livsmedel.

Det helt överskuggande nationella problemet är vårt stora budgetunderskott. Det konstaterandet har säkerligen gjorts flera gånger i dag. Problemet är så mycket mer skrämmande om man tar i beaktande inte bara att det är en

stor klyfta mellan inkomster och utgifter utan dessutom att denna klyfta är växande.

Ett växande budgetunderskott skapar en rad problem, såsom inflation, hög ränta och minskat utrymme för investeringar i industrin. För att balansera statens budget har finansministrar i olika regeringar nödgats uppträda på olika lånemarknader med belopp i den verkliga tungviktsklassen. Ett mått på den svåra ekonomiska kris som ett så stort budgetunderskott leder fram till är att statens låneräntor nu är i storleksordningen 30–35 miljarder kronor. Som exempel kan nämnas att räntan på de lånade miljarderna utgör ett så stort belopp att moderata samlingspartiets senast i våras framlagda och hårt kritiserade besparingsförslag uppgår till endast halva beloppet.

Moderata samlingspartiet har samma recept för att komma till rätta med rikets affärer nu i höst som det vi presenterade under vårriksdagen i år. Det innebär besparingar även på utomordentligt känsliga områden. Ett sådant är det som behandlas i detta betänkande från jordbruksutskottet. Här har vi moderater i reservation nr 1 inte enbart motsatt oss en höjning av livsmedelssubventionerna utan också vidhållit vår ståndpunkt från i våras, som tog sikte på en ytterligare nedskärning med 375 milj. kr.

Vi är fullt medvetna om att den höjning av livsmedelskostnaderna som en sådan minskning av livsmedelssubventionerna medför leder till bekymmer i familjernas ekonomi. Vi är inte heller främmande för att det också kan få negativa konsekvenser för svenskt jordbruk i form av minskat avsättningsutrymme för lantbruksprodukter. Det är följaktligen ett föga opportunt förslag vi framför. Likväl anser vi att budgetläget nu är så allvarligt att besparingar på samhällslivets alla områden är nödvändiga. I en sådan situation är det knappast orimligt att hävda att varken konsumenterna eller jordbruket i det här sammanhanget kan ställas utanför.

Den uppkomna situationen illustrerar väl hur olycklig en subventionering som denna i själva verket är, just därför att den är näst intill omöjlig att avveckla utan betydande konsekvenser för berörda parter. Härtill kan läggas att en avveckling sannolikt aldrig aktualiseras vid annat tillfälle än då såväl medborgarna som staten har brist på pengar. För den skull finns det anledning att vid detta tillfälle uppmärksamma våra varningar beträffande vart livsmedelssubventioneringen leder.

Önskvärt vore att avvecklingen kunde ske vid ett tillfälle då landets ekonomiska tillväxt är stark och då jordbruksnäringen har en sund ekonomisk utveckling baserad på god produktionsbalans. Sådana förutsättningar föreligger tyvärr inte nu, men likväl måste vi i den ogynnsamma situation som råder för samhällets bästa och med inriktning på en framtida sund ekonomi återigen aktualisera detta föga populära förslag. Enligt vår mening är en ytterligare minskning av livsmedelssubventionerna med 375 milj. kr. utöver vad som tidigare beslutats ofrånkomlig såsom ett led i nödvändiga besparingar för kommande budgetår. En närmare precisering får vi återkomma till i samband med den kommande budgetpropositionen.

Nr 51

Onsdagen den
15 december 1982

*Upphävande av
beslutet om
karensdagar,
m. m.*

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen 1 i jordbruksutskottets betänkande nr 21.

Anf. 120 BÖRJE STENSSON (fp):

Herr talman! I den proposition som har fått namnet löftespropositionen men som hellre borde kallas luftpropositionen med tanke på att det i slutändan blir mest luft i plånboken för medborgarna meddelas att en höjning av livsmedelssubventionerna kommer att ske. Regeringen har tagit tillfället i akt att för riksdagen redovisa detta förhållande. Man lägger fram förslaget med hänvisning till att det skall ha ett fördelningspolitiskt syfte.

Med god fördelningspolitik menar vi i folkpartiet att de svaga i samhället skall stödjas på de starkares bekostnad. Livsmedelssubventionerna är ju lika för alla kategorier människor. Vad det ligger för fördelningspolitisk finess i subventioneringen av maten synes vara svårt att klargöra. Momseffekten är ju densamma för alla oavsett ekonomisk styrka och trygghet. Möjligen kan man säga att den svage med låg köpkraft drabbas hårdare av momshöjningen än den köpstarke, som givetvis är mer okänslig för prishöjningar oavsett anledning.

Mittenregeringen sökte leva upp till ambitionen att minska ökningstakten i statens utgifter, att minska inflationstakten, att hålla kostnadsutvecklingen i schack och att öka sparatet i aktier för investeringsändamål. Den socialdemokratiska regeringen har gjort sitt bästa för att spoliära den inslagna vägen. Nu skall momsen, arbetsgivaravgiften, livsmedelssubventionerna och skilda ersättningar höjas. Samtidigt stegras inflationstakten. Det blir automatiskt följden av att med politiska beslut öka hastigheten i penningkarusellen. *Hög inflation drabbar den svage svårast.*

I betraktande av dessa ökningar av medborgarnas kostnader ter sig livsmedelssubventionernas höjning med 115 milj. kr. innevarande budgetår såsom dålig polityr på en mycket skrovlig yta.

Jag håller med dem – exempelvis från vpk – som framhållit att höjda livsmedelssubventioner inte särskilt kompenserar svaga grupper för alla de fördyringar som drabbar svenska medborgare med den socialdemokratiska politiken.

I folkpartiets nya program, som vi lade fast i februari i år, hävdar vi att de fördelningspolitiska effekter man önskar uppnå med livsmedelssubventioner kan uppnås bättre med andra medel, t. ex. höjda barnbidrag och pensioner.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 2 i jordbruksutskottets betänkande 1982/83:21, där jag hänvisar till avvikande mening i finansutskottet, bl. a. från folkpartiets representant i detta utskott. Häri framhålls att en höjning av skattetrycket bestämt avvisas. Mot bakgrund av detta finns det inte anledning för riksdagen att nu ta upp frågan om en höjning av livsmedelssubventionerna.

Anf. 121 PER ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! Det är litet sent, och jag kan kanske redan från början säga att mitt inlägg blir något kortare än anmälda 15 minuter.

Betänkande nr 21 från jordbruksutskottet, som vi nu behandlar, tar upp frågan om höjning av matsubventionerna för den händelse att riksdagen beslutar om en höjning av mervärdeskatten från den 1 januari 1983.

Livsmedelssubventionerna ingår som ett inslag i prisregleringen på jordbrukets produkter och därmed också som ett inslag i den prispolitiska linje som skall gälla för det svenska jordbruket. Den prislinje som nu gäller, enligt det senaste principiella jordbrukspolitiska beslutet, betecknas som en mellanprislinje. Den beteckningen uppkom genom att den regering som ledde landet i början av 1970-talet hade infört livsmedelssubventioner.

Mellanprislinjen skulle innebära att priserna på livsmedel skulle hållas tillbaka i tider med stora prisstegringar genom höjning av subventionerna, under det att subventionerna kunde ligga stilla då prisutvecklingen var lugnare. Vi befinner oss nu i ett läge då vi kommer att få mycket kraftiga prisstegringar på livsmedel inom det närmaste halvåret. Skall då prislinjen tillämpas; behöver livsmedelssubventionerna följaktligen höjas avsevärt om det prispolitiska målet i jordbrukspolitiken skall kunna upprätthållas. Det finns ju också motiv för att öka den inhemska livsmedelskonsumtionen i ett läge då vi har stora överskott som annars måste exporteras med stora förluster.

Här i landet har vi sedan lång tid en mervärdeskatt, som i affären är 21,5 % just nu och som föreslås höjd till 23,56 %, vilket betyder en höjning med 2,06 %. Denna momshöjning innefattar hela varusortimentet, sålunda också livsmedlen. Vänsterpartiet kommunisterna har i över tio år krävt att momsen på livsmedel skall tas bort. Den uppfattningen har vi fortfarande, och den blev självfallet avgörande för vårt ställningstagande till förslaget om en momshöjning som omfattar också livsmedlen. Livsmedelssubventionerna ser vi som en återföring till konsumenterna av en del av den moms som de betalat vid sina livsmedelsköp. Därför anser vi – i likhet med företrädare för Lantbrukarnas riksförbund – att benämningen livsmedelssubventioner egentligen är missvisande. Har man uppfattningen att de nödvändiga livsmedlen borde vara momsfria, så kan vi ju inte se subventionerna som egentliga sådana.

Vi har i flera år hävdat att det finns två vägar att avskaffa livsmedelsmomsen. Den ena vägen är att införa en differentierad moms, där livsmedlen undantas eller ges lägre momssatser. Den andra vägen är att stegvis höja livsmedelssubventionerna till en nivå, där momsen på ett utvalt nödvändigt livsmedelssortiment går tillbaka till konsumenterna via jordbruksprisregleringen i form av budgetmedel. Den sistnämnda metoden har förordats av TCO såsom den metod som skulle vara att föredra. Fördelarna ligger i att budgetmedlen kan styras genom regeringsbeslut till de livsmedel man särskilt vill hålla nere priset på. En administrativ fördel, om dock begränsad, är att man kan behålla nuvarande momssystem med samma momssats över hela det oreducerade området.

Nr 51

Onsdagen den
15 december 1982

*Upphävande av
beslutet om
karensdagar,
m. m.*

Onsdagen den
15 december 1982

*Upphävande av
beslutet om
karensdagar,
m. m.*

De senaste årens erfarenheter visar emellertid att det också finns nackdelar med livsmedelssubventionerna – politiska nackdelar. Det har nämligen visat sig att den stora valören hos livsmedelssubventionerna utövar en oemotståndlig dragningskraft på sparivrande borgerliga regeringar. Det ter sig troligen mindre behagligt att höja momsens än att nagga livsmedelssubventionerna i kanten.

Livsmedelssubventionerna började 1973 med blygsamma 370 milj. kr. och hade 1979 stigit till 3 339 milj. kr. Så nyligen som efter den stora konflikten på arbetsmarknaden i maj 1980 var den dåvarande borgerliga regeringen beredd att fr. o. m. den 1 juli 1980 gå in med ytterligare 775 milj. kr. i livsmedelssubventioner för att hålla tillbaka matpriserna. Efter detta tillskott hade subventionerna nått toppläget, 4 471 milj. kr. per helår. Sedan har sparivern fått ta överhanden och åsidosatt den prislinje som regeringen egentligen skulle ha följt. Från januari 1981 sänkte man livsmedelssubventionerna med 250 milj. kr., från den 1 oktober 1981 med 300 milj. kr. och från januari 1982 med ytterligare 500 milj. kr. Därmed hade man tagit tillbaka 1 050 milj. kr. från toppläget i juli 1980.

Vad det handlar om i dag är enligt vår mening att få en livsmedelspolitiskt godtagbar profil på finansieringen av de fyra vallöften om vilkas uppfyllande socialdemokrater och kommunister är överens. Regeringsförslaget, som vi nu behandlar, har gjort försök i den riktningen men enligt vår uppfattning inte gått tillräckligt långt. Jag tror att vi också är överens om principerna i fördelningspolitiken. Regeringen säger i proposition 1982/83:55 s. 2 under rubriken I. Återställande av den sociala tryggheten: "Ansträngningarna att föra Sverige ur den ekonomiska krisen kommer ofrånkomligen att kräva uppoffringar av medborgarna. Utgångspunkten måste då vara att de bördor som blir nödvändiga för att trygga sysselsättningen och vårt lands ekonomiska oberoende skall bäras av alla grupper i samhället och fördelas efter bärkraft. Detta är en förutsättning för att politiken skall kunna ges den breda folkliga förankring som fordras för att krispolitiken skall kunna krönas med framgång."

Det som sägs i detta citat om fördelningspolitiken tror jag att vi kan vara överens om. Vad vi inte är helt överens om är hur denna fördelningspolitik skall komma till uttryck på det livsmedelspolitiska området. De av regeringen föreslagna 230 milj. kr. kompenserar momshöjningen för de subventionerade baslivsmedlen. Vpk:s begrepp "momsen på mat" är bredare än dessa subventionerade baslivsmedel. Hur brett detta sortiment skall vara är vi öppna för att diskutera. Vi har lämnat ett förslag om en höjning med 500 milj. kr. av livsmedelssubventionerna fram till den 1 juli 1983 och en utredning om övergång till differentierad moms. Vi tycker att det är rimligt att dessa förslag beaktas av regeringen. I vårt förslag att avslå en allmän momshöjning ligger att vi kan tänka oss att gå med på en momshöjning om vi får gehör för den fördelningspolitiskt motiverade höjningen av livsmedelssubventionerna.

Vi menar att det är att ställa orimliga krav på vpk om man kräver att vi skall gå med på att höja momsens på livsmedel. när vi i över tio år verkat för att

momsen på mat skall bort och denna fråga blivit något av en profilfråga för vänsterpartiet kommunisterna. Vi utgår därför från att regeringen, om regeringens förslag till momshöjning faller, återkommer med ett majoritetsförankrat finansieringsförslag med en godtagbar livsmedelspolitisk profil.

Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

12 § Anf. 122 TALMANNEN:

Jag får meddela att på morgondagens föredragningslista uppförs – efter den fortsatta debatten om karensdagar, m. m. – de två gånger bordlagda ärendena i följande ordning:

finansutskottets betänkande 20,
civilutskottets betänkande 7,
skatteutskottets betänkande 15,
finansutskottets betänkande 21,
utbildningsutskottets betänkande 12,
trafikutskottets betänkande 6,
jordbruksutskottets betänkande 20,
näringsutskottets betänkande 18,
arbetsmarknadsutskottets betänkande 13,
civilutskottets betänkande 8,
konstitutionsutskottets betänkande 16,
utbildningsutskottets betänkande 11,
trafikutskottets betänkande 5,
näringsutskottets betänkande 15,
finansutskottets betänkande 23,
skatteutskottets betänkanden 11: 9 och 10,
finansutskottets betänkande 24,
skatteutskottets betänkande 12,
lagutskottets betänkande 14 samt
kulturutskottets betänkande 17.

13 § Kammaren åtskildes kl. 23.47.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert